

En gammel Krönike om Graabrödrenes Udgjælse af deres Klostre i Danmark.

Meddeelt, med oplysende Anmærkninger, af Registrator *H. Knudsen*.

Den Krönike, der her förste Gang offentliggjöres saa fuldstændig som den er naaet til vor Tid, har vel længe været de Lærde bekjendt, og er allerede benyttet af Pontoppidan, som i *Annal. eccles. Dan. Tom. II.* giver Uddrag af den paa flere Steder, under Benævnelsen *Historia ejectionis monachorum e Dania*. Ogsaa Münter har benyttet den for 2den Deel af Den danske Reformations-historie, medens han i 1ste Deel har hjulpet sig med Pontoppidans Uddrag deraf. Det er imidlertid langt fra, at dens Indhold derved er bleven saaledes udtömt, at en Eftersamling ikke skulde kunne lönne Umagen: tvertimod, for ikke at tale om de upaaagtede Bidrag til Graabrödreklostrenes Undergangshistorie, som findes i den, saa vil man uden Tvivl ved en opmærksom Læsning af enkelte af de Beretninger, som den indeholder (de om Klostrene i Viborg, Malmöe, Halmstad, Ystad), faae et langt klarere Begreb om vore Forfædres Færd i de Aar, da Kampen förtes heftigst mellem den gamle Kirkes For-svarere og Reformatorerne Disciple og deres Tilhængere, end man paa anden Maade kan forskaffe sig. Og dette er ikke til at undres over; thi vor Krönike er uden al Tvivl sammensat af Öjevidners Beretninger, som af Andre ere nedskrevne kort efterat de fortalte Begivenheder vare forefaldne. Dette gjelder navnlig om Beretningen om Viborg Klosters Skjæbne, som er forfattet af Broder

Jacob Jensen (eller Hansen), Provincialministerens Socius, efter (mundtlig) Beretning af Broder Niels Thybo, den sidste Guardian i Viborg Graabrødrekloster, som da denne Deel af Kröniken blev skreven var Vice-guardian i Ribe*); ligeledes om Beretningen om Ystad Kloster, hvilken er nedskreven af Broder Rasmus Olufsen efter Udsagn af Klosters Guardian Anders Bertelsen**); endvidere om Beretningen om Graabrødrenes Fordrivelse fra Flensborg, der er grundet paa mundtlige Meddelelser af en Lægbroder i samme Kloster***); og der er Grund til at antage, at de övrige Beretninger have den samme eller en lignende Oprindelse. Saaledes er maaskee Beretningen om Halmstad Kloster grundet paa det i samme omtalte, af Guardianen og Conventet udstedte skriftlige Vidnesbyrd om Munkenes Forhold****), og det er altsaa muligt, at ogsaa flere af de andre Beretninger ere byggede paa skriftlige Meddelelser*****). For os er det dog af mindre Vigtighed at vide, om Meddelelserne

*) See Slutningen af Beretningen om det Viborgske Kloster, hvor han kun kalder sig *frater Jacobus*. Hans fulde Navn, *Jacobus Joannis*, findes nedenfor under *Conuentus Nestuedensis*.

) See denne Beretnings Slutning: *Hec et plura alia ffratres Ystadenses tempore sue expulsionis ab impiissimis Luteranis sustinuerunt: quod prefatus pater, ffrater **Andreas Bertoldi, eiusdem monasterii guardianus, retulit michi ffratri **Erasmio Olau** in bona fide et consciencia sua, protestabatur verbo et scripto, iurabatque super hoc deum altissimum inuocando, prescripta verissime contigisse.*

***) See nedenfor under *Conuentus Flensburgensis*.

****) Under *Conuentus Halmstadensis* hedder det: Item notandum, quod *litere testimoniales* super conuersatione fratrum habentur Roskildis cum sigillis guardiani et conuentus.

*****) Til Begivenhederne i Nestved vare de ovennævnte Jacob Jensen og Rasmus Olufsen begge Vidner, og den sidste var en virksom Deeltager i dem. Beretningen om Nestved Kloster indeholder altsaa kun, hvad han selv har oplevet.

ere skeete skriftlig eller mundtlig; os er det langt vigtigere at lægge Mærke til, at de ere af den Beskaffenhed, at de ikke kunne hidrøre fra andre, end Vidner til eller Deeltagere i de fortalte Begivenheder*).

Angaaende Tiden, da Krönikens Forfattere have optegnet de dem meddeelte Beretninger, da er saameget klart, at de ikke kunne have begyndt derpaa förend i Sommeren 1528**), da den förste Beretning angaaer Graabrödrenes Forjagelse fra Klosteret i Flensborg, der skeete Trinitatis Söndag (7. Juni) 1528, og Flensborg Kloster var blandt alle dem, som Kröniken omhandler, det förste der bukkede under***). Paa den anden Side, da er den sidste Tildragelse, som omtales i hele Kröniken, Munkenes Udjagelse af Horsens, der skeete den 29. Deeember 1532, og med Beretningen herom slutter Kröniken. Denne kan fölgelig ikke have været sluttet förend i Begyndelsen af

*) Dette gjelder i høj Grad om de i Kröniken indförte Samtaler og Disputer mellem Munkene og de evangeliske Lærere og disses Tilhængere.

**) Men vel senere. Krönikens Fortælle kan ikke være skreven för i Aaret 1529, men snarere endnu et eller to Aar senere.

**) Efter Pontoppidan (Annal. eccles. Dan. II. 797) skulle Graabrödrene være fordrevne fra Haderslev allerede den 6. Januar 1527; men derom har vor Krönike ingen Beretning, og der kan ogsaa være Grund til at tvivle om denne Efterretnings Paalidelighed, eftersom en gammel og næsten samtidig Optegnelse lærer os, at Dominicanerne eller Sortebrödrene (*fratres Prædicatores*) just paa den af Pontoppidan nævnte Dag bleve udjagede af deres Kloster (Suhms Nye Saml. III. 292). Om Klostrene i Husum og Slesvig taler Kröniken heller ikke, skjönt Graabrödrene maae være fordrevne fra disse Steder i det seneste i Aaret 1528. Denne Taushed er uden Tvivl kun tilfældig og hidrører maaskee blot fra Mangel paa paalidelige Efterretninger om de ovennævnte Klostre; thi man kan være temmelig vis paa, at Kröniken ingensinde har indeholdt noget om dem, eftersom de aldeles ikke nævnes under Rubriken: *Ordo annorum conuentuum profligatorum* (nedenf. Side 332—33).

Aaret 1533. Til en sildigere Tid kan dens Slutning heller ikke henføres*), da Kong Frederik I., som døde den 10. April 1533, netop i den sidste Beretning omtales saaledes, at det maa ansees for afgjort, at han endnu levede paa den Tid, da den blev nedskreven.

Vor Krönikes tvende Forfattere**) ere alt ovenfor nævnte, og vi kjende næsten intet videre til dem, end

*) For Krönikens Slutning til den ovenangivne Tid vidner ogsaa dens Taushed om flere af de anseeligste Graabrødreklostre i hele Landet, nemlig Klostrene i Lund, Roeskilde, Helsingør, Odense og Ribe, der alle overlevede Kong Frederik den Første. Det samme var maaskee Tilfældet med Svendborg Kloster, der bestod endnu Allehelgendag (den 1. November 1532) (Register over alle Lande, Nr. 2, B, p. 242—43); men ikke med Nykjøbing Kloster paa Følster, hvis Kirke allerede i Juni Maaned 1532 var Sognekirke (samme Register p. 285, jfr. p. 284—85). Nysted Klosters Undergangsaaer er ubekjendt. — De i denne og den foregaaende Aumærkning nævnte Klostre udgjøre tilligemed dem, som nævnes i Krönikens Indholdsliste (nedenf. S. 332—33), ialt 26; og dette er det virkelige Antal af Graabrødreklostrene i Danmark paa Reformations-tiden. Naar Daugaard (Om de danske Klostre S. 20) “med Vished” nævner 29 danske Graabrødre-Klostre, da har denne Forfatter siden selv godtgjort, at tvende af disse aldrig have været til (Klostrene i Aarhus og Vejle; l. c. p. 388—89, 432—33); og om et tredie er dette ikke mindre vist. Tilværelsen af et Graabrødrekloster i Store-Heddinge, som Daugaard (l. c. p. 282) har antaget paa Weinwicks Auctoritet, er nemlig aldeles ubeviislig. Weinwich fortæller vel (Beskr. over Stevns-Herred, S. 95) at Jacob Torbiørnsen (læs: Herbjørnsen) 1299 testamenterede Store-Heddinge “*Kirkes fratres minores*” en Gave; men efterseer man Testamentet, der haves in extenso i *Codex Esromens.*, og i Pontoppidans Annaler (I. 783), og i Udtog hos Suhm (XI. 312), da finder man ikke et Ord derom (Weinwich har maaskee troet, at Haffn betydede Store-Heddinge).

**) Her antages kun tvende Forfattere, fordi det ikke er meget rimeligt, skjøndt ikke aldeles umuligt, at der har været flere. Pontoppidan (Annal. II. 304) og Daugaard (l. c. p. 110) have ogsaa kun antaget tvende Forfattere.

deres blotte Navne. Det lidet vi vide om dem, indeholder selve Kröniken, og det bestaaer i, at Jacob Jensen var Provincialministerens Socius i Aaret 1532*), i hvilket Aar han opholdt sig for en Tid i Graabrødreklostret i Nestved**), og at Rasmus Olufsen var Lector i det nysnævnte Kloster og prædikede der til Forsvar for den gamle Kirke, hvorfor han blev efterstræbt af Modpartiet***). Men af vor Krönike lære vi dem at kjende som fromme og nidkjære Tilhængerè af den gamle Kirke i dens Forfølgelsestid, og deres Beretningers Sandsynlighed vil give dem det Vidnesbyrd, at de under deres Forfatterarbejde have givet Sandheden Æren****). Hermed skal dog ikke være sagt, at man kan stole paa Kröniken som paa et Evangelium; tvertimod maa den benyttes med Kritik. Med Hensyn paa de fortalte Facta, forsaavidt Referenterne derom kunde have sikker Kundskab, kan dens Troværdighed neppe med mindste Grund drages i Tvivl; men naar den bedømmer Reformationens Forkyndere og Tilhængere og angiver Motiverne for deres Handlinger, da maa man vel erindre, at Forfatternes Standpunct var et saadant, at de nödvendig maatte see meget i et falsk Lys. Forfatterne stode nemlig ikke udenfor de kæmpende Partier, men midt i det ene af dem, og som strengt orthodoxe Papister saae de i deres Modstandere kun Kjettere,

*) Ministeren i Provindsen Danmark, som omfattede Graabrødreklosterne i alle de tre nordiske Riger, var fra 1531—34 Rasmus (Claussen) Ulf; s. Langebek Script. rer. Dan. V. 526.

**) See de ovenfor S. 326, Anm. * citerede Steder af Kröniken. Pontoppidan (l. c.) og Daugaard (l. c. p. 358) fejle, naar de berette, at Broder Jacob var Munk i det Viborgske Graabrødrekloster.

***) See ovenf. S. 326, Anm. **, og Beretningen om Nestved Kloster.

****) Ogsaa det ovenfor, S. 326, Anm. **, udskrevne Sted af Kröniken vidner om, at Forfatterne have gjort deres til at skaffe Sandheden for Dagen.

hvilke de i Overensstemmelse med den romerske Kirke betragtede som Belialsbörn, hvis Gjæringer naturligviis alle maatte være af det Onde.

Vor Krönike udgives her efter et Haandskrift paa det store kongelige Bibliothek (Ny kongl. Saml. Nr. 185 c, 4.), hvori den findes i en Afskrift*), som er skreven med en Haand, der med temmelig Sikkerhed kan antages at tilhøre den förste Halvdeel af det 16de Aarhundrede, og muligen kan være skreven omtrent paa samme Tid, som Kröniken er forfattet. Dette Haandskrift, der nu bestaaer af 30 Papirsblade, i lille 8., ejedes henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede af Præsident Mathias Worm i Ribe, da Thomas Bartholin den Yngre ved sin Ammanuensis Arne Magnusen**) lod tage en Afskrift deraf***), som endnu findes paa Universitetsbibliotheket i de Bartholinske Collectanea (Tom. VIII. eller K. p. 539 ff.). Dengang fandtes i Haandskriftet flere Blade, som nu ere tabte, men eet Blad (i Beretningen om det Malmöeske Kloster) var dog allerede dengang borte****); hvorom man nedenfor

*) At det er en Afskrift og ikke Forfatterens Autographa, der indeholdes i Haandskriftet, er klart nok af, at det fra Begyndelsen til Enden er skreven med een og samme Haand; ogsaa de aabenbare Afskriverfejl, som findes deri, vise dette.

**) Arne Magnusen var Ammanuensis hos Bartholin († 1690) i Aarene 1684 til 1690.

***) Paa förste Blad af et Haandskrift i den Arna-Magnæanske Samling (Nr. 870. 4.), som indeholder en Afskrift af Kröniken efter den Bartholinske Afskrift, er klæbet et Blad, hvorpaa A. Magnusen selv har skrevet: *Ex Tomo K. Bartholiniano, illic vero manu mea Arnæ Magnæi, ex manuscripto chartaceo apud Matthiam Wormium, præsidem Ripensem; accurate collatum cum Bartholiniano. Senere har han tilføjet: Nunc (1726.) accuratissime collatum cum originali in 8vo, qui pertinet ad Bibliothecam Regiam. — At A. Magnusens Afskrift er udført i Ribe, viser en Anmærkning af ham i samme Haandskrift (s. næste Anmærkn.).*

****) I det i forrige Anmærkning omtalte Arna-Magnæanske Haandskrift bemærkes p. 36 om dette Blad: *deest unum folium;*

vil finde det Fornødne bemærket i Anmærkningerne under Texten. De Dele af Kröniken, der saaledes nu mangle i det gamle Haandskrift, ere her udgivne efter en Afskrift (Arne Magn. Saml. Nr. 870. 4.), som Arne Magnusen har ladet tage efter hans egen Afskrift i de Bartholinske Collectanea og som han selv har omhyggelig collationeret baade med hans egen Afskrift og med det gamle Haandskrift, der i Aaret 1726 var kommet til det store kongelige Bibliothek.

I det gamle Haandskrift er paa adskillige Steder noget overstrøget^{*)} med nyere Blæk, som dog ikke dækker Skriften mere, end at en temmelig sikker Læsning af det saaledes udslettede endnu lader sig udføre^{**}). I det følgende Aftryk af Kröniken ere disse Steder gjorte kjendelige ved mindre Skrift. Nogle smaae Lacuner, opstaaede ved Beskadigelse af Kanten paa nogle Bladé, ere her udfyldte og ligeledes udmærkede med mindre Skrift indenfor [].

De i Texten indsatte Tal henvise til Anmærkninger, som findes bag efter Kröniken.

og hertil har A. Magnusen i Randen skrevet: *et defuit cum ego codicem Ripis usurparem.*

^{*)} De overstrøgne Steder indeholde som oftest bittre Udladelser mod Hr. Mogens Gjööe, Danmarks Riges Hofmester; men ogsaa mod Kongen og Adelstanden (*principes Danie*) findes enkelte Udfald. Nogle Udfald mod Mogens Gjööe ere dog blevene staaende udslettede i Beretningen om Horsens Kloster.

^{**}) Det titnævnte Arna-Magnæanske Haandskrift har et paa-klæbet Blad, som viser hvorledes A. Magnusen har læst de udslettede Steder. Han har læst enkelte af disse Steder anderledes, end jeg. Men da jeg trods et flere Gange gjentaget omhyggeligt Eftersyn af dem ikke har kunnet overbevise mig om hans Læsnings Fortrin for min, har jeg i Texten beholdt denne, men naturligviis angivet Arne Magnusens afvigende Læsemaader i Anmærkningerne under Texten, hvor man vil finde dem betegnede med Bogstaverne *AM*.

ORATIO DEPRECATIUA CONTRA HERETICORUM
DIABOLIQUE VERSUTIAS ET TENTATIONES &c.

O domine deus virtutum, conuertere, respice de celo, scilicet oculo clementie tue, et vide scilicet tribulationem nostram, quam pro [peccatis] nostris patimur, et visita vineam istam, scilicet religionem hanc minorum fratrum, et perforce eam, quam plantauit dextra tua, 3: vnigenitus filius tuus Christus Jhesus, quia iam in magna parte apostatauerit; quæ vinea, scilicet hec sancta religio, fundata est super filium hominis, videlicet virginis, quem confirmasti tibi, scilicet supra firmam petram Christum; que vinea, inquam, decepta est per hereticos et falsos predicatorum, et incensa igni tribulationis et erroris, ac suffossa, scilicet a vera fide destructa. Idcirco precor, domine deus virtutum, ut ipsi heretici peribunt ab increpatione vultus tui, hoc est, fac domine deus virtutum, ut illi falsi predicatorum pereant ab increpatione et indignatione vultus ire tue, per Christum d. n. Hæc Psalmo 79.

SEQUITUR ORDO ANNORUM CONUENTUUM
PROFLIGATORUM.

Conuentus *Flensburgensis* anno domini 1528.

Conuentus *Viburgensis*.

Conuentus *Tynderensis*.

Conuentus *Malmogensis*.

Conuentus *Hafnensis*.

Conuentus *Kollyngensis*.

Conuentus *Alburgensis*.

Conuentus *Randrusiensis*.

Conuentus *Kögensis*.

Conuentus *Halmstadensis*.

Conuentus *Ystadensis*.

Conuentus *Trelleburgensis*.

Conuentus *Nestvedensis*.

Conuentus *Kalundeburgensis*.

Conuentus *Horsnensis*^a).

SEQUITUR CRONICA SEU BREUIS PROCESSUS IN CAUSA
EXPULSIONIS [FRATRUM] MINORITARUM DE SUIS CENOBIIS
[PRO]UINCIE DANICE, ET PRIMO PREFATIO E[^{IUS}].

Judicia dei abissus multa. Psalmo xx[xv.]. Quam vera siut ista prefata psalmographi verba, cernere est quam luculentissime nostra hac, proh dolor, infelicissima tempestate, in qua opido quam miserrima Lutherane factionis grassari conspicitur peruersitas, qui sacrarum literarum interpretum vera relictæ expositione, nephande retorsionis scripturarum conficta versutia suum primitus imbibitum errorem, mordicus, in sui et aliorum condemnationem, astruere pergunt. Eorum enim mendacissimus magister, *Martinus Lutherus*, primo asseruit, solam sufficere ad salutem fidem, eamque solam curandam, vt augesceret; opera vero fieri debere, asseruit, tantum mortificande gratia carnis, proximi quoque edificandi gratia, neutiquam tamen in iusticiam aut salutem; nec aliquam mercedem futuram piis hominum operum meritis, sed tantum fidei respectu bona omnia conferri et mala auferri: que sententia^b) ad fouendam inertiam efficacissimam esse et fuisse, proh dolor, magis iam cernere licet nostra miserrima tempe[st]ate, quam longis disputationum astruere ambagi[bus]. Multi enim iam pridem deuotione feruentissimi . . que^c) fidei

a) Det foregaaende er taget af den Arnæ-Magnæanske Afskrift, da Haandskriftet nu mangler det første Blad, hvorpaa dette har været skrevet.

b) corrig. *quam sententiam* etc.

c) *zeloque* eller *feruoreque* (A. M.).

ardentissimi ac denique fidei astru^{a)} constantia solidatissimi, vento diabolice doctrine flante, tepuerunt, extincti sunt, iam iamque prorsus profligati. Multi enim sub regula sancti patris Francisci quondam deuoti ac cedri Libani iam, perinde ac virgulta^{b)} camporum planicie ventorum impulsio in patientia^{c)}, malum corruerunt, plurimique diem suum extremum pessime obierunt: quorum malis exemplis pessimisque ac pestiferis doctrinis omnes ferme Danie^{d)} principes corrupti, paupercule nostre religionis fratres, in fide nimirum constantes et contra Lutherane factionis doctrinam predicantes, sine misericordia et contra omnis iusticie regulas persequuntur, de monasteriis suis fugantes ac elemosinas^{e)} ecclesiasticaque ornamenta a monasteriis, perinde atque bona ipsorum forent, auferentes¹ et vsibus prophanis applicantes, gratissimum se autumant deo sacrificium offerre. Ita enim hereticorum edocentur contionibus, qui asserunt vsum sacrificii missalis in ecclesia semper celebrati et celebrandi ita abominandum et pestiferum, vt mirum sit huiusmodi celebratores non viuos diuina puniente a vindicta terra abs[or]beri, quorum peruersa heresis ab hiis, quorum [deus] venter est, asseritur. Inter quos *Magnus* [Gõe] facile princeps esse iam conspicitur, qui pauper[ecule] nostre religionis fratres pluribus e locis iniustissime fugauit². &c.

DE CONVENTU FLENSBURGENSI.

Anno autem ab incarnato vero mundi saluatore M. d. vicesimo viii, fferia 2^a post dominicam palmarum, antedictus

a) *adstructionis* eller *adstruendæ* (A. M.).

b) add. *in* (A. M.).

c) corr. *impulsioni patentia* (A. M.); eller *impulsione patientia?*

d) eller *Dacie, Danorum* — (Kun de to første Bogstaver af dette Ord ere kjendelige).

e) Rettet for *elemosimas*.

Magnus Gøe sacerdotem suum, nomine *Suenonem*, *Flensburgiam* misit, fratres nostros ex dicte ciuitatis cenobio ciuium auxilio expulsurum. Qui, collecta non modica ciuium turba, cenobium nostrum intrauit, exigens clauēs monasterii a guardiano, fratre *Stigoto Nicolai*, Scanico natione, de ciuitate Lundensi oriundo, qui mox cenobii clauēs eidem tradidit, a quo ipse et viceguardianus, frater *Andreas Hoffmand*, et 2us viceguardianus, frater *Ioannes Ioannis* Flensburgensis, singuli 4^{or} aureos pro expensis itineris [ac]ceperunt. Postea vero ventum fuit ad *Ioannem* laicum hec enarrantem, qui eo tempore promus [erat], penuarii curam agens, a quo et clauēs penus [comm]unis postulate fuerunt, qui se asseruit non posse [de]ponere clauēs sine potus nuper in cellario collocati destructione, sed velle adhuc ad tempus easdem portare et domino *Magno Gøe* seruire bona fide, si fratres omnes, vt ipse *Sueno* sacerdos asseruit, essent ante illum plene elapsum annum e Dania effugandi. Ea facta pollicitatione intrauit ad cocum fratrem *Andream Gad*, qui, collaudato consilio et responso eius, dixit, sese itidem facturum. Fratres vero ceteri, in cenobio in crastinum permanere permittebantur, adhibitis aulicis rerum custodibus. Postea ^{a)} vero die, diluculo, dominus *Wolfgangus*, nobilis eques auratus, qui *castro Flensburgensi* tunc presidebat³, hos audiens tristes rumores, cenobium nostrum intrauit, querens a guardiano, an nouum haberent guardianum; qui rem ita (se) habere respondit. Quendam enim ciuem, *Weele* quondam inhabitatorem, cuius bona ibidem fuerant combusta, ibi posuerunt prefectum: quem ipse prefatus dominus *Wolfgangus* e monasterio extrusit, restitutis guardiano cenobii clauibus. Porro, hiis ita gestis, fratres in cenobio suo usque ad festum sanctissime trinitatis domino seruien [tes] permanserunt, depositis in ciuitate pecuniis, qua[rum] ipsi,

a) corrig. *postera* (A. M.).

dum effugandi essent, receperant, siquidem [fratres] subditi in Danica moneta singuli tres flor[enos] seu valorem trium florenorum, excepto religioso fratre *Mathia* sacerdote, qui conuentum *Suenburgensem* petiit, ibique deo ad modicum tempus famulabatur, a quo postea egressus ad vitam secularem, tandem in mari Baltico finem suum compleuit ibique submersus est. Ceterum in festo sancte trinitatis, cum fratres in choro Kyrie eleyson inchoassent, predictus sacerdos *Sueno* denuo rediit, cenobium nostrum cum multitudine ciuium ingrediens, fratres e vestigio expulsurus, habens regie maiestatis literas, quibus precipiebatur prefatis ciuibus, quatinus sacerdoti domini *Magni Goe* tutum^{a)} ferrent opem fratres e monasterio expellendo. Porro fratres noluerunt ante commestionem locum exire: remanserunt igitur ciues cum fratribus prandentes. Prandio vero facto, fratres e cenobio extruserunt⁴. &c.

DE CONUENTU VIBURGensi.

Anno autem domini M. d. xxvii. venit quidam apostata ordinis Joannitarum, cenobii *Andvorskow[ensis]*, magister *Joannes Tackonis*, qui adhuc habitum [su]i monasterii siue sue religionis portabat, in[cip]iens in ecclesia sui monasterii Lutheranam heresim predicare⁵. Quodam autem die, finita concione, deposito in ecclesia superpellicio, quo indutus fuerat in suggesto, cum ciuibus, sue contionis auditoribus, inde recessit, sacram edem *diui Joannis* eiusdem vrbs postea visitans; et illuc sue pestifere hereseos auditores congregans frequentissime, illic sue venenate lingue^{b)} virus euomuit⁶. Et gliscente indies sue pestifere doctrine errore et erroris feruore^{c)}, ciues concitauit, vt,

a) corrig. *tutam* (A. M.). Staaer vel snarere for Adverb. *tuto*.

b) Rettet for *ligue*. Saaledes ogsaa p. 342, L. 1. 343, L. 4.

c) Rettet for *feruere*.

fratribus nostris expulsis, illuc sue doctrine, nimirum Lutherane, gymnasium introducerent. Tandem, sacra ede diui Joannis non sufficiente numero concionis noue et inaudite auditoribus^{a)}, petierunt fratres, vt sue factionis concionatori sacra edes cenobii nostri hora postmeridiana patesceret⁷. Quibus id fieri non admittentibus, directe sunt litere regie maiestati a ciuibus eiusdem vrbs, quibus regie supplicauere maiestati, copiam sibi fieri destruendi sacras edes parochianas eiusdem vrbs, eo quod essent nimis multe, numero vtpote xij, et monasteria ordinis Predicatorum et Minorum ab ipso r[ege] postularunt, vt loco tot sacrarum vrbs edium [il]luc audiende concionis gratia tantum conuenirent, ceteris sacris edibus prorsus destructis. Quo concesso sacram edem nostri cenobii fratribus prorsus abstulerunt⁸. Ante vero fratres hora antemeridiana et hereticus postmeridiana concionari solebant, multis illatis fratribus violentiis et impedimentis. Siquidem primo valuum sacre edis nostre arietauerunt, concionatorem introducentes⁹; et in quodam festo omnium sanctorum eorum concionator hora diei postmeridiani bis concionabatur et tres odas sue factionis ab auditoribus suis declamari fecit¹⁰, impedimentum gratia prestandi vespertinis laudibus et mortuorum vigiliis, quas interim fratres decantarunt. Postea vero quam fratribus sacram edem prorsus abstulerunt, ipsi in sacello in ambitu sito ferme per annum diuinis laudes et missas fecerunt¹¹. Videntes autem predicti ciues, fratres ne sic quidem loco cedere velle, 4^{or} stipendiarios cenobio nostro imposuerunt, fratribus sub regie maiestatis mandato precipientes, vt eis victui necessaria subministrarent. Guardianus vero frater *Nicolaus Tybo*¹² Sallyngiam [elemosin]as corrogandi gratia petere decreuerat. Cum iter arripuisset, essetque interuallo vnus ab vrbe milliaris, nuncius, nimirum fratrum famulus, venit ad eum, referens eidem huiusmodi tristes rumores,

a) corrig. auditorum ?

petens vt quam citissime ad cenobium rediret. Qui e uestigio cenobium repetens, cernere fuit introductos eos; quibus et victui necessaria ministrari curauit. Ingrediens vero sub prandio stipendiarius quidam, guardianumque aggrediens, eum super collum gladio suo percussit, et postea bis iniuste eundem guardianum semel cum crucibulo cereuisia pleno, semel quoque gladio petiuit. Fratres vero deinceps, multas perferentes iniurias et molestias, cum predictis stipendiariis in cenobio permauserunt. Semel vero accidit duos ex predictis velle socios suos in *Hostenborgia* morantes inuisere, qui exegerunt a guardiano cenobii currum. Quo asserente^{a)} id fieri nequaquam posse, quippe qui frumenta ad molendinum esset frequenter vecturus: conduxit igitur currum illuc, guardiano de cenobii elemosinis pretium soluente. Porro cum reuersus esset, exigere cepit a guardiano tot denarios, quot expensas itineris interim soluisset, vel quot expendisset, si domi remansisset; et quamuis guardianus id libenter non fecit, coactus tamen denique fuit exsoluere, quotquot habere vellent. Excreuit tandem numerus stipendiariorum ad xv cenobii nostri elemosinas consumpturorum, qui ita superflue omnia cibaria potumque consumpserunt, ut nil prorsus neque cibi neque potus in cenobio superesset. Statuit ergo guardianus, alicui clauibus assignatis monasterii, regie maiestatis adire presentiam, iniuriam sibi et fratribus factam conquesturus. Quod cum proconsuli¹³ indicasset eique claues interim conseruandas obtulisset, id fieri nequaquam posse citra ipsius guardiani et fratrum cenobii eiusdem discrimen, asseruit, vt qui fugiens, non prouidens regie maiestatis

a) Her fattes nu to Blade i Haandskriftet, som hawe indeholdt Slutningen af Beretningen om det Viborgske Kloster og hele Beretningen om Klosteret i Tünder, hvorfor vi nu følge den ovenomtalte Arna-Magnæanske Afskrift (Nr. 870. 4.) indtil vort gamle Haandskrift atter tager ved.

ministris. Remansit igitur in monasterio cum fratribus guardianus exponens vnum pro victu calicem. Interea autem guardianus regie maiestatis adiit presentiam Haffniam, a quo (sic) literas clausas habuit. Quibus Viburgiam perlatis et coram ciuibus lectis, fratres de cenobio suo fugati fuerunt¹⁴; ceterum quo iure et qua iusticia, videat et iudicet altissimus. Hec retulit mihi, fratri *Iacobo*, reuerendi patris ministri socio, predictus venerabilis pater, frater *Nicolaus Tybo*, tunc guardianus antedicti conuentus Viburgensis, nunc vero viceguardianns Ripensis &c.

DE CONUENTU TYNDERENSI.

Anno ab incarnatione domini nostri Jhesu Christi M. D. xxx. circa octauam festi natiuitatis domine nostre virginis Marie, cum rex *Fredericus*, frater regis *Joannis*, quondam regis Danie Suetie et Noruegie &c., aduenisset *Tynderam*¹⁵ in castrum suum, habuisset quoque concionem Lutheranam seu Lutheranicam coram se in sacra ede diue virginis Marie cenobii nostri¹⁶, postque auditam concionem spatiat in choro: frater *Nicolaus Tybo*, tunc ibidem guardianus institutus, adiit regiam maiestatem, petens quam humillime, ut fratres ibidem morari possent ad seruiendum deo, sicut hactenus morati fuissent. Qui auertens se ab eo, dixit sese antequam inde pergeret ei hoc significaturum. Manserunt igitur pauci fratres adhuc per aliquot dies in cenobio, expectantes voluntatis regie insinuationem. Ante enim regis aduentum cenobium, preter chorum et dormitorium et refectionis locellum, a domino castri fuerat occupatum et victualia castri illic posita. Cum igitur rex inde esset profecturus, adiit denuo pater guardianus regem, petens quam humillime, ut illic permanere possent ad seruiendum solito more domino deo. Qui respondit, id nequaquam se posse vlterius admittere, quod dominus castri non haberet tunc simul cum illis satis spatii ad

reponenda sua, et quod cenobii murus nimis propinquus castro foret, quare et profligandus esset. Respondit pater guardianus, fratres nequaquam futuros domino castri inquieti vel impedimento, sed solum ea causa illic permanere velle, vt domino deo ibidem seruirent. Respondit rex, satis spatii alibi esse ad id patrandum. Rege ergo proficiente illinc¹⁷, dominus castri omnia, que cenobii fuere, occupauit, fratribus inde fugatis, exceptis vestibis suis et duobus equorum paribus, quos fratribus pro debilibus et ænibus auhendis donauit &c.

DE CONUENTU MALMOGENSI.

Historia et modus inhumanissime expulsionis fratrum minorum de cenobio vrbis *Malmogię*.

Anno ab incarnato mundi saluatore M. d. 27. venit *Malmogiam* quidam sacerdos effrons et heretice prauitatis erroribus refertissimus, *Nicolaus Becker*, i. e. tunnarum fabricator, cognomine¹⁸, vir sane totius malicie scatebris quam supereffluentissime ebulliens. Ipse enim primo in diocesi Lundensi sacerdos ordinatus, cum non esset scripturis neque humanis neque diuinis sacris eruditus, *Haffniam* regiam urbem, studio theologie florentem, sed potius tunc Lutheranice quam Catholice theologie studiosiorem, petiit; vbi habuit errorum magistros, licet occulte. Non enim adhuc ibi Lutheranice doctrine errores propalam seminabantur. Refertus igitur predictus sacerdos *Nicolaus Becker* errorum colluie, voluit et alios commaculare. Ascendit enim plerumque maioris sacre edis, nimirum gloriosissime virginis Marie¹⁹ suggestum et non modico superbie fastu concionabatur: bona enim et sonora peditus erat voce. Porro vbi hoc episcopo Roskyldensi²⁰, viro vtique magno fidei catholice zelatori, innotuit, quod interim clero obtrectaret erroresque nonnullos Lutheranice factionis seminare, prohibuit eum sue diocesis suggesto quolibet. Quo facto,

huiusmodi rumor *Georgio monetario* Malmogiano²¹ innotuit, qui et ipse licet occultus Lutheranice doctrine erroribus plenus fuit. Fecit igitur predictum sacerdotem ad se *Malmogiam* accersiri, cui et mysterium voluntatis sue aperuit; qui sese quam fidelissimum huiusmodi voluntatis pollicitus est executorem, nempe vt heresi Lutherana *Malmogia* in cleri odium inficeretur. Postulabat igitur copiam concionandi sibi in vrbe fieri, quod ipse *Georgius monetarius* proconsul admittere nondum audebat. Heresis enim Lutherana adhuc tantum incrementi et audacie in Dania non habuerat, quantum habere conspicitur. Ceterum extra urbem in quodam prato viridi eum concionari permisit in quodam sacello relicto *) sito²², quo populus ferme tocius urbis audiende noue et inaudite concionis gratia conuenit, vbi feruentissime concionabatur, et parum aut nichil sue hereseos admiscuit erroris. Intellexit enim homo versipellis, malicie consilii non ignarus, non in principio purum venenum propinandum, sed paulatim sub mellis dulcedine auditorum auribus instillandum. Auditis vero duobus, vt reor, tantum sermonibus in campo, collaudataque concionandi gratia et puritate et vtilitate verbi diuini, iniquum duxerunt, tanti splendoris gloriam non intra menia ducere, sed in campo, perinde ac suspectum, concionatorem dimittere. Querela igitur de conculcatione prati circa sacellum facta, gloriam suam in urbem induxerunt, sed primo in *sacellum sancte crucis*²³, vbi aliquamdiu sue hereseos paruulas emisit interim scintillas, sibi fautores concilians et defensores. Tandem tot conuenerunt concionis sue auditores, vt sacellum eorum multitudini nequaquam sufficeret. Visum est igitur, vt impetraretur a regia maiestate *sacra edes diuorum Symonis et Jude*, vbi quondam locus fratrum minorum fuit²⁴, sed nimis angustus: quod et factum haud segniter fuit. Quo maxima ciuitatis turba quotidie conuenit, vbi

*) add. *ibi*.

odas suas decantauerunt et missas more Lutheranorum Danica lingua fecerunt. Deinde, tota ferme ciuitate illuc concurrente, visus est locus admodum angustus tante multitudini capescende. Porro eo tempore vesane sue doctrine virus^{a)} apertius solito propinare cepit, vtpote qui plus audacie ex multorum fauore contraxisset. Gliscente igitur indies auditorum et fautorum numero et audacia, ac accenso ex concione eius multorum, non secundum scientiam, zelo, ventum est ad *sacram edem diui Petri apostoli*²⁵, et petium a sacerdote eius *Henrico* nomine, vt sacre edis ianua hora vel postmeridiana pateret, vt sacra concio purissimi verbi dei illic audiretur, sacerdoti tamen iure suo et auctoritate seruatis; quo et maxima vrbs multitudo, perinde ac ad summe alacritatis^{b)} spectaculum, quotidie conuenit. Vbi contra omnem sacre doctrine ecclesiastice veritatem ille hereticus inuerecundissime proclamauit. Antea tamen ferme per annum opera archielecti Lundensis, *Achonis* nomine, fugatus fuerat²⁶, assumpto secum quodam ordinis sancti spiritus apostata, *Ioanne Vrnario*, alias *Hanss Spandemagher*, nomine²⁷. Qui pergentes *Harsslegiam*, Danicas odas et Lutherane hereseos venenum plenius hauserunt²⁸. Deinde vero *Malmogiam* freti regis priuilegiis reuersi²⁹, omnia peruerterunt, altaria suffodientes, sacerdotes fugantes et sacella sacre edis diui Petri apostoli funditus destruantes; vbi sacerdos hereticus *Nicolaus* altare prophanum erexit, nimirum tabulam quandam in magna a terra altitudine, vbi suam cenam longo tempore perfecit. Qua denique destructa et altari prophano facto, quod hodie ibi erectum stat, ymaginibus quoque et altarium picturis prorsus profligatis, sectis, destructis et combustis, precioque dato sacerdoti parochiano, illic tocus vrbs sacrorum antistes instituitur³⁰. &c.

a) Rettet for *pirus*.

b) corrig. *hilaritatis* ?

Jam propositum prosequamur, quo nimirum modo sacro e cenobio ffratres minores fugaret. Anno primo concionis sue³¹ cepit predictus hereticus *Nicolaus* aliquando, licet leuiscule in fratrum minorum statum venenate lingue iaculare spicula, et quando fratres essent in sepultura alicuius funeris, verba eorum diligentius obseruare, et finita super sepulcrum concione fratrum, eos sua heresi molestare. Contigit enim semel, modico diuini verbi sermone habito, ipsum hereticum ffratrem *Iacobum* viceguardianum ad portam cenobii sectari. Quo cum peruenissent ambo simul, rogauit hereticus *Nicolaus* ffratrem *Iacobum*, quid esset penitenciam agere. Porro ffrater *Iacobus* os compressit, ratus indignum tali rabule frustra respondere: sciuit enim, quod quicquid respondisset, ipsum suatim in calumpniam conuersurum. Respondit igitur hereticus ipse sibi ipsi illud Paulinum: Sicut exhibuistis menbra vestra seruire immundicie et iniusticie ad iniquitatem, ita iam exhibete menbra vestra seruire iusticie in sanctificationem &c. Quid, inquit frater *Iacobus*, hoc est? Audite, ait ad omnes circumstantes, si hic *Nicolaus* hereticus tres dies expenderit in crapulas cum scorto, debet et alios tres in pane et aqua, vt ipsemet refert, penitendo ieiunare. Quod tamen in aure non placide sonuit, eo quod alio tendisset sermone illo, quam quo peruenit. Stetit igitur ille hereticus rubore suffusus, inscius qua strophā a prolato sermone sese expediret. Interim guardianus, ffrater *Ga[briel]*³² nomine, hoc intra portam audiens, exiuit, rogans quamobrem cum insipiente et furioso heretico sic conferret predictus ffrater *Iacobus*. Tales ergo molestias et conuicia quam plurima ipse prefatus hereticus cum suis sequacibus fratribus et potissimum predicto fratri *Iacobo* tempore pestis³³ in cimiterio nostro intulit, ipsum aliquando seductorem, aliquando cecum et obdurate mentis hominem vocantes; ipse tamen semper, diuina ei assistente gratia, veritatem aperte pro-

fessus fuit. Ceterum cum semel in predictae urbis sacra ede, nempe *sancti Georgii*³⁴, in dedicationis eiusdem sacraedis festo idem bonus pater, frater *Iacobus*, concionatus intrepide veritatem de fide et operibus fuisset, finito sermone cum ianuam sacraedis eiusdem exisset; alius quidam hereticus, *Vrnarius* cognomine, alias *Hanss Spandemager*, apostata de cenobio hospitalis sancti spiritus, quo collecta suorum sequatium multitudine in australi platea ad cenobium nostrum dirigente, insectatus est, vociferans quatinus, si quid audacie in eum esset, cum ipso de scripturis conferret. Respondit frater *Iacobus*, se id coram domino archielecto cleroque in scripturis exercitato libenter facturum. Ceterum ipso^{a)} suisque molestius instantibus, paulisper gradum sistebat frater *Iacobus*, auditurus, quidnam questionis proponeret hereticus. Intulit autem ipse: Quid est bonum opus? Dic michi aliquod huiusmodi! Respondit frater *Iacobus*, dicens: Jeunare debito modo est opus bonum. Quod tamen heretico non placuit, licet id ex sexto Mathei capite sufficienter probasset. Recesserunt hereticus sui que sequaces. Illis diebus semper concioni fratrum affuerunt, quos observantes, ut in sermone eos caperent. Ceterum cum nullas iustas et rationabiles causas ora fratrum obturandi in sermonibus eorum inuenissent, nonnullas vel confictas vel sinistre acceptas tandem conscripserunt, quibus ipsos fratres infamarent vel vulgus^{b)} contra eos concitarent. Semel enim iterum contra predictum fratrem *Iacobum* viceguardianum nonnulli nequam rabule tumultum quendam in sacra ede nostra fecerunt, et semel contra fratrem *Gabrielem* guardianum, et semel hora prima postmeridiana ipse antedictus *Nicolaus*

a) Nemlig *Hans Spandemager*.

b) Her fattes nu et Blad i Haandskriftet, som findes afskrevet i den Arna-Magnæanske Afskrift, hvilken vi derfor følge indtil Haandskriftet atter tager ved.

Böcker hereticus, vrbis seductor, sentiens precipue fratrem *Iacobum* et fratrem *Christophorum Mathie* abesse, intrauit sacram edem cenobii nostri, illic concionaturus; ubi plus quam canine contra fratres inuerecundissime illoto rictu latrauit. Adueniens frater *Christophorus* de terminis, finito heretici sermone, ascendit suggestum, declarans per sacras literas fratres prorsus inculpabiles in causis, quibus eos reos probat. Quo descendente, iterato ascendit hereticus, rursusque frater *Christophorus*: sicque dies ille vsque horam vespertinam, nempe quintam, alterutra ipsorum concione, fratre *Christophoro* ter, et heretico bis concionante, deductus est. Porro ante illa turbationum tempora, anno nempe ab incarnatione mundi saluatoris M. d. xx . . , circa festum purificationis deipare virginis Marie, aduenit quidam heretice prauitatis callidissimus concionator, frater *Franciscus Lector* vel *Luther - Frans* nomine, ordinis Carmelitarum³⁵, qui nuper fuerat *Haffnie* murmure et clamore canonicorum de publico suggesto fugatus, qui sese asseruit callida techna verbum dei purissime predicaturum et omnem ciuium dissensionem, ob diuersitatem concionum exortam, plane sublaturum. Qui tamen ante habitam ab archielecto concionandi copiam suggestum nequaquam voluit ascendere. Petiuit igitur *Lundiam*, concionandi ab archielecto *Achone* copiam postulaturus, vbi quam humanissime exceptus est, perinde atque veritatis purissime concionator in vrbe Malmogiana mox futurus, et praua omnia in viam rectam reducturus. Dedit ergo ei^{a)} antistes venerabilis Lundensis ecclesie, videlicet magister *Acho Jacobi*, eidem *Francisco* quatuor vel sex aureos in expensas, cui et predictus pseudapostolus *Luther - Frans* pollicitus est quam syncerissime se verbum dei pre^{b)} sutorum, vrnariorum et fabrorum lignariorum vestrorum codices, omni disputandi calliditate,

a) *ei* bör udslættes.

b) Det her manglende har udgjort et Blad i Haandskriftet.

vt ipsi iactastis, refertissimi, superatisne iam omnem clerum papisticum, pecora dixissem priapistica, inquit prefatus frater *Iacobus*. Tandem ipsi *Malmogiani*, vrbis ob secretas missas fratrum formidantes excidium, fratres e choro fugarunt. Admisit tamen *Georgius monetarius* fratres alibi rem diuinam, nimirum in vestiario facere, ea ratione, vt ipsi responderent in dei iudicio pro huiusmodi nefandis, vt inquiebat, missis. O preclarum sapientis rectoris magne ciuitatis responsum! Scortari huiusmodi homini non magni ponderis putatur; rem tamen diuinam more sancte catholice ecclesie facere, tam scelestum, vt diuini iudicii formidetur sententia. O culicem liquantem et camelum glucientem! Tante etiam fuit apud *Malmogianos* abominationis misse celebratio, vt semel fratrem *Joannem Plowff* celebraturum lapidibus et clamoribus de altari fugarint. Inuenti fuerunt etiam semel infra suggestum non parui lapidum acerui ad hoc corrogati. Crescente indies malicie augmento et estuantibus plenis inuidie morbo eorum animis, omnibus quibus poterant modis operam nauarunt, vt fratres cenobii nostri loco spoliarent. Tantum enim incësserat effugandi fratres de loco eorum animis libido, vt nullam capere possent requiem, donec eos effugassent; nullius legis vel naturalis vel diuine vel humane verecundabantur preterire in persequendo ipsos precepta. Interdum enim aduenerunt dicte ciuitatis rectores et consiliarii, fraudulentis pollicitacionibus et blanditiis animos fratrum demulsuri, interdumque comminationibus terrefacturi, vt aliqua cenobii nostri loca eis concederent, vt vno pede ingrediente paulatim reliqua totius corporis moles subsequeretur: quibus constanter fratres pro virili semper restiterunt, affirmantes, nullo pacto hoc eis licere, sed id ad dominos, qui loca ipsis dederunt, pertinere. Porro, cum^{a)} nullo tempore eorum voluntati obsequerentur fratres, interim curiam seruorum interimque pomarium propria autoritate

a) cum mangler i Haandskriftet.

vi vsurparunt, et denique pauperum hospitale sub pretextu pietatis, destructo alio pauperum monasterio, in pomario construxerunt³⁶. Patefactis itaque vndique pomarii portis, et homines et pecora per diu noctu^a) ad fratres indifferenter intrauerunt. Nulla quoque fratribus dabatur requies, neque in faciendo rem diuinam, neque in legendo horas canonicas, neque in sumenda corporis refectione. In hiis tamen malis semper fratres perseuerauere constantes, lectionem sacre scripture horis congruis et verbi diuini concionem in ieiunio fratrum ante natalem Christianum et in 40ma omni vespera habentes³⁷. In 40ma vero heretici suatim confessiones audituri se in cenobii nostri porta collocarunt, ne quis ad fratres ingrederetur confessionem factururus. Ceterum noctibus diuinum officium, dormientibus insanis hominibus, more solito persoluerunt. In paschalis autem festi solennitate, fferie nempe 2de nocte³⁸, cum 3^m in matutinis ffratres decantarent psalmum, immissis 7 non modici ponderis^b) per aquilonarem^c) fenestram, ffratres e choro omnes ferme effugarunt. Post festum vero pasche sepius monasterium intrauerunt, nunc minis, nunc blanditiis eos pulsantes, vt morem gererent eorum peruerse voluntati, nempe vel heresi eorum fauendo, vel cenobium eis pro gymnasio studii theologici³⁹ concedendo, ea tamen. ratione, vt ipsi, dimissis horis et re diuina, gymnasium visitarent, in breui, vt ipsi asseruerunt, doctissimi vere theologie doctores futuri (aut dei sanctorumque blasphematores, puto). Denique, cum neque hoc fratribus complaceret, miserunt, qui eis prohiberent sacram theologiam in cenobio nostro fratribus nostris legere. Supprimerunt igitur fratres in legendis sacris literis vocem, eorum malicie aliquo pacto cedentes, lectionem tamen optimam interim consueta hora frequentantes. Miserunt autem sepiissime,

a) corrig. *nocturne* (A. M.).

b) indskyd *lapidibus*.

c) Rettet for *aquilorem*.

qui eos obseruarent, ne quo pacto sacras lectiones vel conciones in loco nostro haberent. Intrauerunt autem quodam die post meridiem ad fratres in refectorio eorum congregatos, rogantes, an fidem ipsorum Lutheranorum amplecti et lectionem ac concionem audire vellent. Quaestiones igitur facte ad quemlibet singulatim. Porro omnes fratres negauerunt, asserentes se nullo pacto aliam doctrinam amplexuros quam eam, quae hactenus audissent, et eorum institutorem et sacre scripture lectorem satis docte (sic), quae ad sacrarum literarum intellectum attinerent, eos docere. Proconsule autem *Georgio monetario* suorum lectorum commendante lectionem et concionem, respondit frater *Gabriel* guardianus, parumper motus ex vulpini hominis verbis, eorum concionatores et lectores spurcam ducere vitam. Quid (inquit *Monetarius*) ais? Est matrimonialis status spurca? Respondit guardianus sese excusando, quod non appellasset matrimonii statum spurcam; proconsul vero contrarium ei improperauit. Respondit vero frater *Iacobus* viceguardianus illis litigantibus: Pater guardiane, si eorum matrimonia spurcam dixisti vitam, verum locutus es; noli negare! Nos ita rem habere, facile probabimus. Commotus igitur hiis verbis *Franciscus* apostata et hereticus⁴⁰, ita ira efferbuit, ut neque labia neque os a tremore tenere posset. Respondit itaque in furore suo, omnia vota nostra impia esse. Cui e diuerso respondit frater *Iacobus*, iudicium apostatarum non valere de votis. Recesserunt igitur multis vltro citroque habitis verbis. Tandem vero in 4ta post pascha ebdomada⁴¹, nimia inuidia ferme usque ad furorem agitati, quodam die, circiter horam octauam, multi ciuium ad cenobium nostrum confluxerunt, guardiano rem diuinam in vestiario faciente. Jussit igitur viceguardianus frater *Iacobus* promo, fratri nimirum *Iacobo Ioannis*, omnia ostia robustis occludere obstaculis; quod tamen facere omisit vel neglexit. Intrauere ergo per ostium

a curia seruorum, ad quos guardianus egressus, fratribus in dormitorio remanentibus. Sperauit enim se lenibus verbis eorum feroces deleniturum animos. Cum autem ad eos in refectorium intrasset, tantis eum affecere iniuriis et molestauere importunis clamoribus, vt omnes e uestigio conuocaturus fratres dormitorio ascenderet. Ceterum cum patrem viceguardianum suum ad eos descendere nollet, dixit, se quam libentissime in cella remansurum. Ad quod fratres respondentes dixerunt: Si ipse nobiscum egressus non fuerit, nullus illuc egredietur. Exierunt igitur fratres omnes ad eos in refectorium, ferocissimis congregatos animis et vltibus. Congregatis igitur sic fratribus proposuerunt voluntatem suam, nimirum quod monasterio actutum (sic) cederent, vel eorum fidem reciperent. Porro fratribus vtrumque negantibus, remanserunt cum eisdem vsque ad prandii tempus, nunc blandientes, nunc comminantes, nulla tamen regie iussionis vel admissionis ostendentes testimonia, quod possent eos de cenobio fugare⁴². Quare constanter fratres sic se egressuros negauerunt. Auferebant igitur a cellario et coco clauis penus cerenisiarii et coquine, potum cibumque affatim afferentes. Prandio vero finito longam in contumeliam fratrum cantauerunt odam⁴³, quo finito^{a)} et fratribus egredi nolentibus, proconsules omnes, uno dempto, egressi sunt. Porro ille proconsul, nempe *Ioannes Fynbo*, qui remanserat cum multis nebulonibus fratres expulsurus, cepit exigere multis modis a guardiano clauis monasterii. Quo non consentiente, vesperaque ingruente, dixerunt, fratres neutiquam e refectorio illa nocte egressuros, nisi eorum accederent voluntati. Remanserunt ergo fratres omnes illa in refectorio nocte, in pauimento cubantes. Quidam autem antiquus frater, *Laurentius Iacobi*, ferme tribulationibus vsque ad mortem fatigatus, habuit exeundi in dormitorio potestatem ea ratione, vt de accedenda eorum sententia

a) corrig. qua finita?

in crastinum deliberaret. Ceterum cum fratres in refectorio inclusissent, ipsi custodes fratrum, nimirum ciues illic a proconsulibus collocati, sese per totam noctem p^otu fratrum ingurgitarunt, cantantes et saltantes per dormitorium et chorum, campanam assidue pulsantes, festa Bacchanalia solenniter celebrarunt; qualibet autem noctis hora ostium refectorii aperientes, eos visuri, an effugissent per fenestras, intrauerunt. Mane vero facto ad locum secrete necessitatis egressum vix impetrare poterant, egressos autem tres vel 4^{or} eos obseruaturi vsque ad loci secrete necessitatis foramina subsecuti sunt. Reducentes vero ipsos ianuam vsque ad aduentum proconsulum occluserunt. Qui circiter horam meridianam aduenientes, lectores suos refectorio fratrum, eosdem fratres ad fidem Lutheranice factionis conuersuros, ne dicam peruersuros, introduxerunt. Cum autem duas finissent circiter horam meridianam lectiones, et fratribus suam heresim persuadere non potuissent, vi eos e monasterio suo extraxerunt⁴⁴; cuilibet vero eorum vestimenta lecti sui et peluim e cella allata dederunt. Cum autem per cimiterium egressuri essent, guardianum fratrem *Gabrielem Pauli* et fratrem *Bernardum Pauli*, 2^m viceguardianum, a fratribus ad carcerem traxerunt, quia literas foundationis loci eis tradere noluerunt, utpote quas ante alio conseruandas miserant. Fratres autem exeuntes *Lundiam* petierunt. Ipsi vero eodem die a carceribus absoluti fuerunt, ea ratione, vt lectionem eorum hereticam visitarent. Quod guardianus prefatus acceptans, iam seductus est, et vestem sue religionis post annum abiecit. Cuius deus optimus maximus ob immensam misericordiam suam misereatur^a), cui sit honor et gloria ob hec beneficia ceteraque nobis et omnibus singulisque creaturis suis ab exordio creaturarum vsque in hanc horam collata et pro omnibus et singulis donis, nobis et eis vsque in sempiternum conferendis. Amen.

a) Rettet for *miseratur*.

DE CONUENTU HAFFNENSI.

Huius conuentus expulsionis factio acta est eodem anno, quo expulsi fuerunt *Malmogenses*, immediate ante eos^{a)}, cuius historia, modus et processus inhumanissime expulsionis ac flebilissime profligationis in sequentibus inferius patebit⁴⁵.

(Herpaa følger nu i Haandskriftet en halv ubeskreven Side; tidligere flere rene Blade).

DE CONUENTU KOLLYNGENSI⁴⁶.

Anno ab incarnato mundi saluatore M. d. xxix. circa festum natiuitatis sanctissime genetricis virginis Marie, grassante ordinis nostri persecutione sub rege *Frederico*, christianissimi regis *Christierni* filio, cum iam dictus *Fredericus* rex, omnis religionis christiane aduersarius, nimirum heresi Lutherana corruptus, *Kollyngiam* venisset, instigantibus perpaucis dicte ciuitatis incolis Lutheranis, et quodam nobili viro *Hartwico Andree* cenobium nostrum desiderante, missi fuerunt nonnulli nobiles ex parte antedicti regis *Frederici* fratribus nostris illic inhabitantibus denunciaturi, quatinus monasterium egrederentur, alio migraturi, quia rex nollet diutius illic eos habere, misitque eis nonnullas pecunias, nimirum centum marcas, pro vie seu itineris expensis. Quas cum fratres nullo pacto recipere vellent, posuerunt eas in zenodochio cenobii nostri: que illic in crastinum immote remanserunt. Videns igitur rex, eos aquiescere voluntati eius nolle, neque munera eius accipere velle: misit, qui eos vi et iussione ipsius regis e cenobio expellerent. Obtulit etiam eis iam dictus rex calicem et ornamen sacerdotalis vestitus pro vna missa celebranda, que amore domino nostri Jesu Christi prorsus spreuerunt. Exierunt igitur, elemosinis corrogatis ceterisque

a) Rettet for *ante immediate eos*.

cenobii sui bonis ob fidem Christianam spoliati, nescientes, quo iter arriperent. Recepti autem sunt aliis in locis omnes illinc fugati, excepto vno fratre, *Martino* nomine, qui habitu^{a)} sue religionis deposito in cenobio remansit. In dicto vero loco antea multas sustinuerunt dicti fratres molestias ab hereticis *Kollyngensibus* et eorum concionatore, apostata de ordine fratrum predicatorum, de *Hareslegia* iam olim fugato &c.

DE CONUENTU ALBURGENSI⁴⁷.

Anno domini millesimo quingentesimo trigesimo persecutus fuit quidam petulans hereticus, filius domini *Magni Goe*, factoris^{b)} totius mali (qualis pater, talis et filius), nempe domus castri Alburgensis, fratres minores conuentus eiusdem Alburgensis, *Absalon Giøe* nomine, qui diuersis viis cepit fratribus insidiari. Primo enim rogauit patrem guardianum, fratrem *Joannem Christierni*, vt ei copiam faceret frumenti ponendi in quodam monasterii nostri solarjo. Postmodum vero cepit paulatim alias cenobii domus occupare et victualia eis violenter auferre. Cum enim semel fratres potum non modicum decoquissent, essentque in sacra ede diuinam rem facturi, serui eius totum potum nuper decoctum seu braxatum in cellarium eius detulerunt; tandemque identidem fratres in tantam angustiam redegit, vt vix haberent angulum in cenobio, in quo requiescerent, quibus omni die maiores intulit molestias. Abstulit tandem baptillam de campana, ne pulsaretur ad conuocationem populi, circuitque cimiterium^{c)} cum seruis suis, erecto processionis vexillo. Denique post innumeras molestias et derisiones fratres omnes vi expulit de cenobio. &c.

a) Rettet for *habitum*.

b) *fautor* (A. M.).

c) corr. *cemiterium* ?

DE CONUENTU RANDRUSIENSI.

Anno domino M. d. xxx., post innumera scandala fratrum et molestias hereticorum, cum *Magnus Giøe*, simul tutor et procurator^{a)} hereticorum et ipse hereticissimus, accepisset 3° literas a rege *Frederico* super expulsionem fratrum minorum de conuentu Randrusiensi, misit prefectum suum *Randrusiam*. Qui, intrans cenobium nostrum cum proconsole et prefecto vrbis, ostendebat literas regias⁴⁸, quibus continebatur, quomodo rex *Fredericus* loco *conuentus Flensburgensis* et in compensationem diutini seruitii, quod exhibuisset regie maiestati^{b)}). Quibus guardianus, nempe *Iaannes Iodoci*, respondebat, se nequaquam conuentum suum propter has literas relicturum. Cui illi: Non plus (inquiunt) curas regiam maiestatem? Quibus ille: Regie (inquit) maiestati debitam exhibiturus sum reuerentiam. Dixerunt igitur ei: Pete dilationem in aliquod tempus; quod et fecit. Statim concesserunt igitur eis dilationem vsque in dominicam sequentem, qua et eos hoc ordine expulerunt. Cum enim frater *Hennichinus* proditor audisset guardianum portario in ambitu dicentem, ne hora, qua superuenturus esset prefectus vrbis cum ceteris ad expellendum fratres, portam aperiret: exiuit ad prefectum vrbis, dicens ei, quod guardianus nollet ei apud portam loqui, sed in ecclesia apud cancellos. Veniens igitur prefectus vrbis et portam pulsans, misit eum frater *Clemens* portarius ad cancellos, vadens ad vocandum guardianum. Quibus interim aperuit cancellos frater *Hennichinus*. Qui cenobium ingressi et portario cum guardiano in ambitu

a) (Eller: *simultanee & protector heret. &c.*) — *fautor et patronus* (A. M.) med Udeladelse af det foregaaende *simul*.

b) Her er noget udeladt eller glemt i Haandskriftet; men Mangelen vil i det Væsentlige være afhjulpen, naar her indskydes: *ei* (neml. Mogens Gjõe) *conuentum fratrum minorum Randrusiensem dedisset*.

obuiantes, postulauerunt guardianum, vt regiis literis iam satisfaceret. Quibus ille: Nequaquam (inquit) propter has literas monasterium nostrum relicturi sumus. Cui iratus prefectus, comminabatur ei, perinde ac regie maiestati rebelli, et cum^{a)} egredi vellet cum ceteris multis per cancellos introgressis, et portarius portam aperuisset: veniens proditor, frater *Hennichinus*: Noli prefecto^{b)} (inquit) sic exire! Si enim sic exieris^{c)}, cenobium hoc per annum non habebis. Cui prefectus obtemperans, ad guardianum regressus: Manebo (inquit) vobiscum hodie, ponens ollam meam hodie ad ignem cum olla vestra. Remansit igitur cum ceteris, et omnes denique inde expulit fratres, reseruans locum *Magno Gœe*. &c.

DE CONUENTU TRELEOBURGENSEI⁴⁰.

(Under denne Rubrik findes intet skrevet i Haandskriftet; men kun et heelt Blad ledigt).

DE CONUENTU KÖGENSI.

Historia expulsionis fratrum Kogensium breuissima. Anno domini M. d. xxx. post multa scandala, quorum maxima pars contigit occasione fratris *Laurentii Ioannis*, quondam pluries vicarii et ministri huius prouincie, ipsi fratres Kogenses, multum ab hereticis molestati et inopia victualium grauati, petierunt a ciuibus dilationem expulsionis sue, presente patre ministro, fratre *Ioanne Brvn*. Adiuuerunt igitur eos ciues ea ratione, vt lapso prefixo dilationis termino, nisi possent amplius adiuuari, recederent, ciuibus locum relinquentes: quod et tandem fecerunt⁵⁰, licet pater

a) Dette *cum* mangler i Haandskriftet, men er her indskudt som nödvendigt (ogsaa Arne Magnnsen retter dette Sted paa samme Maade).

b) Læs: *Noli, prefecte*, eller *Noli (prefecto inquit)*.

c) Rettet for *exierit*.

minister negauerit, sese non prefixisse eis huiusmodi terminum. Multis igitur commissis a guardiano et fratribus surreptionibus et fraudibus, conuentum relinquere coacti fuerunt^a).

DE CONUENTU HALMSTADENSI.

Modus expulsionis seu inuadendi conuentum Halmstadense hoc ordine, qui sequitur, factus est.

Anno domini M. d. xxxj. in octaua epiphanie domini^{a1} venit quidam sacerdos, pessimus hereticus, *Ioannes, Hemmyngssdyng* cognomine, de *Falsterbo*, Lutheranusque peruersissimus, ad opidum Halmstadense, vocatus a ciuibus pro verbo (vtinam dei) seminando. Paucis elapsis diebus post eius aduentum ad prefatam ciuitatem Halmstadensem, congregauit idem magnam partem ciuium cum burgimagistris, intrauit ecclesiam fratrum, prandio facto, et publice audientibus cunctis assistentibus incriminatus^b) est fratres de tribus precipue, scilicet quod fratres essent fures spirituales, animarum interfectores, necnon populi simplicis deceptores, subdens, regulam fratrum minorum ex sacris literis minime comprobendam. Cui frater *Mathias Mathie*, tunc eiusdem conuentus guardianus, presente toto conuentu et populi multitudinis congregatione, respondens, dixit: Diui Pauli prohibitio est 2. Thimo. 2: Noli contendere verbis; ad nichil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium &c. Igitur cum te omni iuris ordine conspicio vacuum, puta, tu actor false criminationis cum sis, tu tibi testium et iudicis officium impudenter assumpsisti. Quare te tanquam calumniatorem et non iudicem nostrum refutans, appello autem contra te ad sedem archiepiscopalem et capitulum Lundense, vbi coram literatis viris me meosque a falsa calumpnia nobis imposita purgans, regulamque nostram

a) Her følger i Haandskriftet en ubeskreven Side.

b) Rettet for *incriminatus*.

apostolicam vereque euangelicam fore, luce clarius comprobabo. Deinde dominica Septuagesime⁶², in primo videlicet sermone de post facto, concionator, frater *Seuerinus Iacobi* nomine, qui interfectus fuit postea *Ystadie*⁶³ in illius conuentus Ystadensis fratrum profligatione: hic quidem frater de suggesto in sui sermonis fine declarauit, tria vota et precepta regule substantialia principaliaque ex euangelio Christi lucidius fore suscepta. Quod audiens ille antedictus hereticus *Ioannes Hymmyngssdyng*, pro tunc in presentiarum positus (ad capiendum predicatorem in sermone, ad modum scribe et pharisei Ihesum), indignatus statim commouit populum contra fratres, primo in ecclesia fratrum, finito sermone, et postea eadem hora in ecclesia parochiali asserens, se nunquam eis predicaturum, antequam fratres inuaderent et a predicatione missarumque celebratione cohiberent. Sed quia hora illa missarum officia actu celebrauerunt fratres, consilio aliquorum ciuium magis ratione vtentium promiserunt, illud se facturos eodem die post meridiem. Facto igitur prandio, predicta dominica 70me venerunt burgimagistri, consules et prefectus ciuitatis aliique multi de Lutheranorum secta, qui primo calices fratribus abstulerunt, deinde altaria omnia despoliauerunt, ac etiam libros chorales libralesque de libraria deportauerunt ad sacristiam, et prefectus clauem pro sacristia accepit ac omnia ibidem inclusit. Necnon prohibitum est fratribus dehinc campanam pro horis canonicis pulsare. Hec omnia ciues propria auctoritate, sine omni superioris commissione, ad instinctum ipsius diabolici predicatoris Lutheranici, *Ioannis Hemmyngssdyng*, perfecerunt. Permissi tamen sunt fratres omnes in conuentu manere simul, donec commestibilia consumerentur. Sed ne, illis consumptis citius, omnes simul iuxta velle Lutheranorum conuentum desererent, dominus *Holgerus Greersson*⁶⁴, congregatis burgimagistris ac consulibus in conuentu fratrum,

impetrauit ab eis, vt sex precipue de fratribus in prefato conuentu remanerent, sub hiis tamen conditionibus, vt non celebrarent missas, nec verbum dei predicarent, nec ad terminos exirent conuentum, nec ad opidum sine licentia speciali burgimagistri, neminemque de populo in antiqua laudabili consuetudine contra factionem Lutheranicam confortarent, nec confessiones audirent. Sed quia vnus illorum sex predictorum fratrum (videlicet antedictus frater *Seuerinus Iacobi*) audiuit in 40ma confessiones duarum personarum, expulsus est cum ceteris. Alii vero fratres de conuentu expulsi sunt ac sibiipsis diuisi anno domini, vt supra, 1531, in ebdomada Letare⁵⁵.

Item notandum, quod litere testimoniales super conuersione fratrum ibidem habentur *Roskildis* cum sigillis guardiani et conuentus &c.

Item bona alienata seu recepta de prefato conuentu Halmstadensi, restituenda cum tempore promissa, sunt hec sequentia.

Primo *Gerardus Olai*, burgimagister opidi Halmstadensis, anno domini 1530. ante natale domini recepit violenter de conuentu prefato calicem deauratam, quem pater eius *Olaus Petri* partem^{a)} dedit conuentui, qui scriptus non erat in registro regali, quia mater eiusdem, tunc superuiuens, semper illum exigebat, si pro diuino cultu manere non posset, pro quo datus fuerat &c.

Item idem *Gerardus Olai* accepit vnam curiam, sitam circa cimiterium conuentus ad austrum, quam frater *Laurentius Byldtzmand*, guardianus existens, emi fecit pro centum sexaginta marcis. Istam predictam curiam voluit prefatus *Gerardus* habere in recompensam pro dimidia curia, quam diu ante legauit soror eius pro conuentu nostro Halmstadensi.

a) corrig. *partim* ?

Item prefectus ciuitatis Halmstadensis, *Nicolaus Scriptor*, accepit violenter ollam cupream siue electram de domo *Jon Styng*, sibi a guardiano impignoratam pro xv marcis. Erat autem prefata olla in valore plusquam xx marcarum; que non fuit scripta in registro propter defectum scribentium &c.

Item *Hans Bagge* accepit curiam sitam iuxta conuentum ad aquilonem, quam *Nicolaus Erici*, quondam ciuis Halmstadensis, legauit fratribus dimidiam partem tempore mortis sue, et aliam dimidiam post mortem vxoris sue; et ambo defuncti fuerunt ante ablationem conuentus. &c.

Item dominus *Holgerus Greersson*, alias *Wlffztand*, habuit ante recessum guardiani ffratris *Mathie Mathie* 4^{or} tyltter wobnskwdt, pro quibus conuentus nichil recepit. Item accommodauit restituenda pro tempore 1 styng hæ sawff, 1 skyrtt sawff oc 1 anden sawff som wor satt y en fyrekandt bwæ &c.

Item idem dominus *Holgerus* sub protectione sua ad instantiam guardiani, fratris *Mathie Mathie*, recepit capellam cum domuncula in *Skanoer*, quas conuentus Halmstadensis ibidem edificauit.

Item idem dominus *Holgerus* emit a prefato conuentu xx ligna, longitudinis xviii vlnarum; item iij tyltter oc 2 træe xiiij vlnarum; item iiii ligna xvij vlnarum; item 5 ligna xvj vlnarum; item 10 ligna xx vlnarum. Pro hiis omnibus receperunt fratres ad conuentum 4^{or} tunnas siliginis, 6 tunnas ordeï et 5 tunnas auene. Grana enim illo anno fuerunt in terra illa in carissimo foro. Item predictus dominus *Holgerus* diuisit fratribus expulsis circa 13 vel 14 marcas. Item domina ipsius *Holgeri Greersson*⁵⁶ habuit integrum horalogium paruum, promittens se velle remittere, si fratribus restitueretur conuentus.

Item ffrater *Zigerus* habuit vnum magnum puluinar ad instantiam domini *Holgeri*, quod ei concessit prefectus ciuitatis cum protestatione restituendi tempore suo.

Item idem frater *Zigerus* habuit *postillam Guillerini*.

Item Luteranicus concionator Halmstadensis, *Jasper* nomine, quondam ordinis frater, modo 'peruersissimus hereticus, habuit *concordantias maiores biblie* in pressura, quas eidem concessit prefectus ciuitatis, cum protestatione tamen restituendi tempore suo. Item idem *Jasper* habuit etiam puluinar longum de concessione eiusdem prefecti.

Hec de conuentu Halmstadensi.

DE CONVENTU YSTADENSI.

Historia ac modus inhumanissime ac flebilissima profligationis seu expulsionis fratrum minorum cenobii Ystadensis, anno domini 1532, in profesto annunciationis Christi-fere virginis gloriose Marie, a secta Luteranica facte. In sequentibus omnibus et singulis presens scriptum legentibus clare patebit, quam impie quamque inchristianissime acta fuit.

Primo notandum est, quod ante profligationem fratrum ciues Luteranici duas notabiles violentias fratribus fecerunt, non obstante appellatione ad maiestatem regiam et regni consilium a fratribus prius pluries facta. Prima nempe violentia fuit, quod secta Luteranica, diabolico et furibundo spiritu agitata ac inflata, ad monasterium nostrum venit et illud circumdedit, violenterque intrare cenobium conata fuit: quod etiam fecissent, nisi fratres portam et ecclesie valuas trabibus ac magnis lignis obfirmassent et personaliter resistantiam maximam fecissent. Attamen Lutherani prefati pluries asseres de valuis confregerunt (et fractis ab eis sepibus) circa monasterium in curiam seruorum irruerunt. Introitum vero ad interiora monasterii (fratribus obluctantibus) non habuerunt; ob quam causam multa ac innumera conuitia obprobriaque auribus fratrum inculcauerunt, vocando eos homicidas, latrones, fures sanguisugos, necnon animarum interfectores &c. Aliam violentiam etiam fratribus fecerunt Lutherani predicti intrando monasterium et omnia bona

conuentus de nouo conscribendo absque alicuius commissione, quo tempore quidam *Seuerinus Ieipson* et alius ciuis, *Inguarus* nomine, ianuas et seras in dormitorio frugerunt. Hec et plura alia conuicia facta sunt fratribus Ystadensibus ante eorum profligationem &c.

SEQUITUR BREVIS PROCESSUS IN CAUSA EXPULSIONIS.

Anno quo supra, videlicet 1532, in profesto annunciationis Christifere virginis gloriose Marie, finitis scilicet vespers ac officiis diuinis, venit *Ioannes Hiortt* burgimaster⁵⁷ cum secta sua Lutheranica et magna parte ciuium cum maximo impetu ad portam monasterii, pulsantes et intrare volentes; vbi introitu eis negato, cucurrerunt ad cancellos ecclesie, non absque ingenti rabie et clamore^{a)}, qui cancellos apprehenderunt violenterque frangere voluerunt. Quo audito guardianus, videlicet frater *Andreas Bertoldi* nomine⁵⁸, cum aliquibus fratribus ad dictos cancellos velocius cucurrit eosque interrogauit, dicens, quare cum tali impetu et furore veniebant et quid volebant. Tunc omnes clamabant, se habere literas regales, vt fratres omnes deberent expelli, et monasterium deberet cum omnibus suis pertinenciis tradi in vsus pauperum et in hospitale⁵⁹; et petierunt introitum. Quo eisdem non concesso, voluerunt cenobium violenter intrare. Hoc audito, guardianus exiebat ab eis literas regales super huiusmodi profligatione, et casu, quo non posset audire huiusmodi literas, nullo modo vellet monasterium suum sic dimittere. Responderunt ciues, quod nullo modo vellent ostendere guardiano literas prefatas. Quibus dictis *Ioannes Hiortt* cum omnibus aliis ad portam conuentus venerunt et iterum guardianum vocauerunt. Quo ad portam cicius cucurrente (sic) et interrogante, quid iterato vellent, respondit dictus *Ioannes Hiortt*, quod vellet cum paucis intrare monasterium et pacifice cum

a) Her bür maaskee indskydes eorum eller multorum ell. lign.

eo et fratribus suis loqui absque omni violentia et iniuria: quod etiam sub fide et honore, necnon sub priuatione omnium actuum legittimorum sponddit. Igitur sub tali cautione ac fide guardianus portam aperiri fecit. Qua aperta, prefatus *Ioannes Hiortt* cum omnibus sibi adherentibus furibunde irruerunt in cenobium et clauēs violenter rapuerunt a portario. Quo peracto *Seuerinus Ieipson* exigebat a guardiano literas foundationis loci, clauēs cenobii et rationem de bonis in registro regali prius conscriptis. Tunc prefatus pater guardianus bis vel ter econuerso exigens literas regales super hoc sibi legi poposcit: tandem scriptor ciuitatis, *Seuerinus* nomine, extraxit frustrum papiri absque sigillo et legebat coram predicto guardiano et eius fratribus articulos et causas, quare deberent profligari. Primo quod ffratres non predicassent sacrosanctum euangelium. 2° quod omnes ciues desiderassent fratres profligari. 3° quod ffratres non habuerunt necessaria vite. Quibus lectis et auditis, guardianus interrogauit *Nicolaum Wynterburgimagistrum*⁶⁰ et omnes consules, vtrum fratres aliud eis predicassent, quam sanctum euangelium Christi et sacram scripturam. Quibus respondentibus, quod ffratres rite et catholice eis predicassent et cum hoc laudabiliter apud eos conuersati fuissent, et quod nullo modo (inquiunt) desideramus nos expulsionem fratrum (Luteranis econuerso dicentibus). Vnde magna controuersia inter ciues iuuicem orta fuit. Tunc, silentio habito, guardianus appellauit ad regiam maiestatem et consilium regni, super hiis falsis narrationibus responsurus, et dixit, quod false domino regi hec narrassent. Quo dicto antedictus *Seuerinus Ieipson* cum magno impetu cucurrit ad guardianum et clauēs ipsius violenter ab eo rapuit. Quo a fratribus viso, omnes fratres cucurrerunt, quidam ad chorum, quidam ad dormitorium; quos ciues violenter de cellis expulerunt, traxerunt et securibus suis percusserunt. Quidam vero frater, *Seuerinus*

Iacobi nomine⁶¹, in descensu de dormitorio eum pluries in terram violenter prostrauerunt et pedibus conculcauerunt, ac in ambitu eundem ad parietes inhumanissime trucidauerunt ac per brachia eiusdem, tanquam vile cadauer, per ambitum extraxerunt. Qui sic viliter extractus dixit fratribus suis: Vere dico vobis, fratres, quod mortem meam sentio in manibus ex verberibus et trucidationibus michi illatis. Ita malum est michi, quod vix respirare possum. Aliquibus diebus elapsis iuit frater predictus ad lectum, et grauissime infirmari cepit, ita quod indies non modicum sanguinem euomit, sic quod multociens ex hoc in terram siucopando cecidit. Item in extremis illius fratris *Seuerini* veniebant *Algw'd Nielson* proconsul, *Magnus Ioannis*, *Tycho Laurentii*, *Tuo* sutor et *Petrus Olavi* ad predictum fratrem *Seuerinum*, qui dixit eis: O charissimi viri et amici! Videte, quomodo vestri conciuēs me inchristianissime tractauerunt! Specialiter *Petrus Nicolai*, *Olauus Mallere*, *Laurentius Bønder* et alii quam plurimi, quorum nomina ignoro, ita me percusserunt, quod mortem penitus euadere non possum. Postremo venit ad prenomiatum fratrem *Seuerinum* prefectus ciuitatis, videlicet *Petrus Mathie*, cum nonnullis aliis ciuibus, interrogantes ipsum, vtrum conquerebatur de aliquibus super morte sua, casu quo mortem euadere tunc non posset. Respondit eis frater *Seuerinus*, dicens: Scitote, quod si mansissem in monasterio meo, tunc non habuissem hanc infirmitatem debilitatemque, quam modo patior. Attamen nullam inuidiam aut rancorem habeo ad illos, qui me ita inhumaniter tractauerunt, sed libentissime amore Christi Ihesu, qui plura pro me sustinere dignatus est, indulgeo eis. Sufficit (inquit) michi pena, quam nunc habeo in corpore, vt de ea cogitem, sed iudicium eorum, qui me ita crudelissime tractauerunt et percusserunt, relinquo iusto iudici, qui omnia iuste est iudicaturus. Nolo autem verba mea ita formare, vt irregularitatem incurram, si super-

uixero, quamuis non spero me superuicturum. Item venerunt postea duo ex predictis personis seu viris ad fratrem *Seuerinum*, qui eum percusserunt, se recognoscentes veniamque ab eo postulantes, quod et obtinuerunt. Ceteri autem eius percussores in sua pristina obstinata malicia permanentes et non veniam petere curantes. Item plures et quasi omnes alios fratres predicti ciues trucidauerunt et ad terram, velut agnos a lupis, prostrantes percusserunt cum securibus, et tanquam vilissima cadauera eos per brachia a cenobio extraxerunt; et ita crudeliter ac inhumaniter, quod si Iudeus aut paganus tale factum miserabileque spectaculum vidisset, credo firmissime, quod a lachrimis se continere non posset. Vnde stipendiarii seu rutheri regis, qui predicta viderunt, cum dolore maximo suspirioque cordis humanaque compassione dicentes: O quam crudeles et inhumani ciues sunt in hac ciuitate! Et: O, quam immitis populus est in ista terra Daciana! In patria autem (inquiunt) nostra, vbi profligati fuerunt religiosi, non eos ita percusserunt aut tractauerunt; imo eisdem in vestibus, pecuniis aliisque vite necessariis prouiderunt. Talia et plura alia prefati stipendiarii fratribus compatiendo dixerunt. Item *Nicolaus Wynther* burgimagister ac plures alii boni homines multum fratribus compatiendo sunt lachrimati. Item alii duo fratres post profligationem, videlicet frater *Thomas* et frater *Christophorus* sacerdotes, paucis diebus elapsis diem clausere extremum. Sed vtrum ex verberibus aut percussione habitis a maledicis Lutheranis, vel non, hoc relinquitur iusto iudici, qui omnia clare nouit. Item in sacro pascali tempore⁶², quo omnes veri Christiani, annos discretionis habentes, solent et tenentur altissimum recipere sacramentum, fratres non potuerunt illud venerabile dignissimum sacramentum suscipere, etiam sub clausis ianuis diuinum officium celebrare, hoc Luteranis omnino prohibentibus, ac si fratres essent pagani, excommunicati aut interdicti

Item guardianum, videlicet fratrem *Andream Bertoldi*, captiuum tenentes per ebdomades octo, eumque sustentantes pane tribulationis et angustie potu; panem vero materiale, vnde ab eis sustentaretur, minime habuit, nec etiam micam vnam, quod nunquam fit etiam malefactoribus captis et suspendendis aut rotandis. Vnde oportuit eum ire ad honos Christianos mendicando vite necessaria, et hoc sub fideiussoribus, ne ab eis recederet. &c. Et licet predictus bonus pater guardianus et sui fratres reliquerunt bona victualia in monasterio tempore profligationis, nichil tamen pro victu inde habere potuerunt. Hec et plura alia fratres Ystadenses tempore sue expulsionis ab impiissimis Luteranis sustinuerunt, quod prefatus pater, frater *Andreas Bertoldi*, eiusdem monasterii guardianus, retulit michi, fratri *Erasmio Olai*, in bona fide et conscientia sua, protestabatur verbo et scripto, iurabatque, super hoc deum altissimum inuocando, prescripta verissime contigisse &c.

DE CONVENTU NESTUEDENSI.

Historia seu modus expulsionis fratrum illius cenobii Nestuedensis anno domini M. d. xxxij, nempe altera die assumptionis gloriosissime virginis Marie, occasione et ordine, qui sequitur. Comminatus enim fuerat sepiissime impiissimus ille hereticus dominus *Magnus Gøe*, diaboli et seruus et miles, se illius loci fratres expulsurum, vtpote cuius auus ibidem et vxor sepulti fuerant, auusque calicem illic pro anime sue refrigerio obtulerat, quem et fratribus expulsis abstulit. Primo ipse *Magnus Gøe* curauerat illuc Luteranos concionatores introducendos et contra fratres clamare fecerat. Quod cum iuuare non posset, misit illuc quosdam ordinis nostri apostatas, nempe *Ioannem Køgensem* et fratrem *Nicolaum Christierni*, insignes nebulones, qui fratris *Erasmii Olai*, ibidem tunc lectoris et fidei propugnatoris⁶³, concionem obseruarent. Quod cum

fecissent, quosdam ex concione eius notarunt articulos vtpote minus veros, vt ipsis visum erat, licet falso, quos ad *Magni* aures detulerunt. Misit igitur *Magnus* ille *Gœe*, hac occasione habita, prohibens ipsum fratrem *Erasmum* ceterosque concionandi munus, donec coram sua strenuitate venisset illos articulos defensurus. Sumpsit igitur dictus frater *Erasmus* reuerendi patris ministri socium, videlicet fratrem *Iacobum Ioannis*⁶⁴, secum, pergens cum eo *Haffniam* ad concilium regni, ipsos predictos articulos defensurus. Qui, introgressi in concilium, legentes omnes illos articulos lingua Danica, qui statim ab vniuersis et laicis et clericis concilii regni fuerunt perinde atque christianissimi approbati, non sine lachrimis multorum, timentium vindictam dei super se venturam, quod tales articuli in dubium verterentur. Sumpsit igitur *Tycho Krabbe* articulos iam approbatos coram regia maiestate presentandos, quos vt vidit rex, e uestigio *Magno Gœe* examinandos tradidit, qui statim, aduocans duos vel tres Lutheranos, fecit predictos articulos examinari. Quibus examinatis et eorum ceco iudicio dampnatis, scripsit *Magnus* occulte *Nestuediam*, predictos articulos a concilio regni approbatos esse hereticos, scribique ad hos probationes valde friuolas fecit, quas habent, vt reor, adhuc proconsules. His itaque gestis reuersi sunt prefati duo fratres *Nestuediam*. Porro postea fratrem *Iacobum*, socium suum, reuerendo patre ministro ad se vocante, superuenit frater *Ioannes Nyborg*, viceguardianus *Nestuedensis*, *Roskildiam*, sumptoque patre ministro perrexit iterato *Nestuediam*, vbi per literas regias⁶⁵ fratres in presentia reuerendi patris ministri expulsi fuerunt, omnibus elemosinis expoliati. &c.

DE CONUENTU KALUNDEBURGENSI.

Historia et processus expulsionis fratrum Kalundeburgensium, anno domini M.d.xxxij, circa festum exaltationis sancte crucis. Cum Magnus Gøe, homo impiissimus et hereticus, comminatus pluries fuisset fratribus Kalundeburgianis, quod eos de cenobio expelleret, remque alieno negotio fieri vellet, et ciues illius ciuitatis id facere nollent: mandauit igitur castri prefecto, quatinus, ipso recedente Luciam versus, omnes fratres de cenobio exire preciperet; quod continuo fecit. Erat enim frater *Melchior*, guardianus ipsius monasterii, confederatus eidem, vtpote cuius heresi fauebat, et idcirco ei parum restitit. Siquidem ipse, vt condictum erat inter ipsum et *Magnum Gøe*, remansit, vrbis illius Kalundeburgensis concionator futurus et hereticus: quod et iam factum cernimus &c.

DE CONUENTU HORSNENSI.

Huius monasterii fratrum profligationis processus. Post multa et innumera conuicia obprobriaque auribus fratrum a maledicis Lutheranis ad longum tempus ante eorum expulsionem de cenobio inflicta et inculcata⁶⁶, tandem cum dictus ille *Magnum Gøe*, omnium bene viuientium persecutor, pluries ciues Horsnenses Lutheranos instigasset, quatinus fratres nostros de cenobio expellerent: quo^{a)} ipsi sepenumero tentauerunt eos, vt voluntarie resignarent eis prefatum conuentum, et propinarent singulis fratribus honestam propinam ac debitam prouisionem; sed semper in cassum laborauerunt, semperque negatiuum reportauere responsum. Et cum nullo pacto possent fratres blanditiis aut minis expellere propter defensionem *Mandropp Holck*, qui habebat ius foundationis illius cenobii⁶⁷ et multum fratribus fauebat: demum, concilio

a) corrig. *quoque?* (eller *læs ipsi quoque?*)

habito^{a)} cum impiissimo domino antedicto *Magno Gœe*, qui suasit predictis ciuibus, vt adirent regiam maiestatem, ferentes ei monstancia et calices ecclesiarum vrbis Horsnensis, vt eis cenobium nostrum venderet: quod et factum fuit. Vnde duo predictorum Horsnensium ciuium, videlicet burgimagister *Lass Iensson* cum alio ad regiam maiestatem in *Gotteropp* commorantem perrexerunt, et impetrauerunt literas super cenobium fratrum, vt sui iuris de cetero permaneret⁶⁸. Que litere regie maiestatis coram fratribus in conuentum in vnum congregatis lecte fuerunt ipso die sancte *Barbare* virginis et martiris; ex quibus innotuerunt predictis fratribus, plura et innumera falsa crimina fuisse narrata coram regia maiestate⁶⁹. Quibus literis lectis et induciis pro responsione danda receptis, de consilio omnium fratrum diffinitum taliter respondere: In primis (inquiunt) protestamur nos omnino innoxios querimoniis regie maiestati propositis, vt litere eiusdem regie maiestatis sonant, nec ob has causas aliquatenus velle cenobium nostrum deserere. Sed vrgente principis iussione et compellentibus literis eiusdem regie maiestatis, fatemur ex obedientia, tanquam aduene et peregrini, magis velle cedere quam in contrarium appellare, de grauaminis releuatione desperati propter amicorum paucitatem negotium fauorabiliter apud prefatam maiestatem regiam valentium promouere. Tandem ipso die diui *Thome* martiris⁷⁰, de Cantuaria episcopi, omnibus elemosinis a fratribus ablati, omnes predicti fratres eiusdem conuentus Horsnensis vna eademque hora a suo monasterio inhumaniter confusibiliterque sine omni iusticia et ratione sunt expulsi anno et die quo supra.

Explicit qualiscunque modus et ordo in causa profligationis fratrum Minoritarum prouincie Danice.

a) *Consilio habito synes at være en Skrivfejl for consilium habuerunt.*

ANMÆRKNINGER.

1. I Beretningen om Nestved Kloster (ovenf. S. 264.) fortælles der om Danmarks mægtigste Adelsmand paa den Tid, Rigshovmesteren Mogens Gjõe, hvorledes han fratok de fordrevne Nestvedske Graabrødre en Kalk, som en af hans Forfædre havde skjenket til Klosteret, og det er sandsynligt nok, at flere af Adelen have frtaget Tiggerklostrene lignende Gaver af deres Forfædre, af hvilke mange havde faaet deres sidste Hvilested i Graabrødrenes Kirker. Folk af borgerlig Stand gjorde det samme¹). Neppe sigter dog Kröniken paa dette Sted til Tilfælde af dette Slags, men snarere til Borttagelsen af Klostrenes samtlige Lösöre og Kirkesmykker, foretagen efter kongelig Befaling af de kongelige Lehnsmænd, hvormed der uden Tvivl er gjort en Begyndelse i Aaret 1529. I September Maaned i dette Aar var der nemlig forfattet Fortegnelse over Vejle Klosters (af Dominicaner-Ordenen) Husgeraad, Klenodier og Kirkesmykker²); og det er ikke usandsynligt, at det samme omtrent samtidig er skeet i Graabrødreklostrene i Randers og Viborg, eftersom de to sidst-

¹) En Borgemester i Halmstad fratok i Aaret 1530 Klosteret der en forgyldt Kalk, som hans Fader tildeels havde skjenket det; s. ovenf. S. 357.

²) Denne Fortegnelse, som findes i Register over alle Lande Nr. 2, B. p. 102, er vel udateret; men da den findes indført mellem to Breve af 11. September 1529, kan den ikke være forfattet senere end disse. Den lyder saaledes:

Thette efftherne inuentarium, sölluff oc godtz
war wdi Veylle closter, ther Jens Huass thett
annahede.

Primo eet monstrandtz, item eet söllff korss, item viij kaløke, item eett padtz, item eet brødett helligdoms kar, item xij par messereder, onde og gode, aff siilcke, oc ther till nogen faa daglige brödenne messe kleder, item een brygge pande, item iij ölkar, onde oc gode, item eet brande iern, item x kaaber gryder, onde oc gode, item iij kielde (Kjedler), onde og gode.

nævnte Klosters Sölvklenodier ere blevne Kongen overantvordede paa samme Tid som det förstnævntes, allerede den 27. Februar 1530. Dette sees af det i Register over alle Lande (Nr. 2, B. p. 110) indførte Udtog af en Qvittering til Jens Hvas¹⁾, som lyder saaledes:

Jens Huass ffeck quitantze paa nogett sölluff, som handt aff myn herris befaling annamett hafde aff nogre closter wdi Iuttlandt, som er först aff Graabrödre closter wdi Randers femhvnrede ellewe lodth eet qwiintyn sölluff, item aff Graabrödre closter i Wiborg eet hwn drept tiwge hallffempthe lodt sölluff, item aff Swortthebrödre closter wdi Weygle fyrehundrett fyresindztiwge otthe lodt sölluff; oc er swmma paa for^{ne} sölluff eet twsindt, eet hwn drept tiwge iii½ lodt, eet qwiintyn. Cum clausulis consuetis. Datum Gottrop, dominica proxima post Mathie apostoli, aar &c. Mdxxx.

Ad mandatum regie maiestatis proprium.

Halmstads Klosters Ejendele ere efter kongelig Befaling blevne opskrevne i det seneste i Aaret 1530 (s. ovenf. S. 357. 358.), og i det mindste Klenodierne i Graabrödre klostrene i Nykjöbing paa Falster og Nysted paa Lolland maae være skrevne i det seneste Aar 1531; hvilket kan sees af det ovennævnte Register over alle Lande, hvor man finder følgende:

(S. 277.) Jørgen von der Wisk feck quitantze, att handt effther k. M^{tes} myndelig befaling hafde forskickett

¹⁾ Denne Adelsmand, som ejede Kaas (i Salling; jfr. Kolderup-Rosenvinges Samling af gl. Domme I. 43.) blev i Kong Frederik I's og i Begyndelsen af Christian den III's Regjeringstid betroet adskillige offentlige Hverv. 1537 blev han henrettet for Deelagtighed i Skipper Clements Oprör, hvori han dog kun nödtvungen havde taget Deel, efterat Oprörerne havde afbrændt hans Gaard. En kongelig Befaling om at forskaane hans Liv kom först tilstede efter Henrettelsen. See Hvitfeldt, K. Christian III's Hist. Fol. Lij.

till hans naade oc ladett hans naade selffuer till haande antworde fyre forgyllthe kalcke aff sølff og fyre forgyllthe pathener og tree smaa hwiide sølff skeer, huilckett for^{ne} sølluff een mwnc wdi Graabrødre closter wdi Nye-stedt haffde stollett ther aff closterett oc graffuet thett neder wdi iorden, siiden wor leensmandt paa Aaleholm haffde paa wore wegne ladett bescriffue paa register huess klenodie som ther wdi closterett tillforn war. Cum illa clausula consueta. Datum Gottrop, myttfaste søndag (o: 19. Martii) aar &c. Mdxxxj.

Dominus rex per se.

(S. 279.) Her Holger Rosenkrantz, ridder, ffeck quitantze for tree forgyllthe kalke oc disker og tree smaa søllffskeer, som hand feck wdi Graabrødre closter wdi Nyekiøping paa Fallster. Datum Otthensse, vigilia natiuitatis Ioannis baptiste (23. Junii) aar &c. Mdxxxi.

Relator Anders Røllick.

2. De Graabrødreklostre, hvorfra Mogens Gjõe ifølge vor Krønike har ladet Munkene fordrive, ere: Flensborg, 1528; Randers, 1530; Nestved, 1532, og Kallundborg, ligeledes 1532. Vil man hertil lægge Aalborg Graabrødrekloster, hvorfra dog ikke Mogens Gjõe selv, men hans Søn Axel Gjõe fordrev Munkene i Aaret 1530; saa kunde Hr. Mogens Gjõe dog ikke för i Aaret 1530 siges at have fordrevet Graabrødrene fra flere af deres Klostre. Krönikens Fortale kan fölgelig ikke antages at være skreven förend i Aaret 1530.

3. Den Hr. Wolfgang, Ridder, der her nævnes som Embedsmand qaa Flensborg Slot, er Kong Frederik I's Cantsler for Hertugdømmerne, Wolfgang Utenhof. Han nævnes forresten ikke i den i Danske Atlas (VII. 403—405.) meddeelte Fortegnelse over Amtmændene i Flensborg Amt; hvorimod Wulf Pogwisch den yngre der anföres som Amtmand i Aaret 1528.

4. Imod Krönikens Beretning, at Graabrødrene bleve udjagede af deres Kloster i Flensborg Trinitatis Søndag (7de Junii) 1528, strider en Efterretning i Pontoppidans Annaler (II. 895—96.), ifølge hvilken 9 af Munkene skulle være forblevne i Klosteret indtil A. 1536. Hvorledes det forholder sig hermed, seer jeg mig ikke istand til at afgjøre, da Pontoppidans Kilde (han paa-beraaber sig et Manuscript) er mig ubekjendt; men jeg frygter dog for, at Pontoppidan har misforstaaet sin Kilde. Det er i det mindste ikke meget rimeligt, at Mogens Gjõe, hvem Kongen — vistnok allerede i Aaret 1528 — maa have skjenket Graabrødre-klostret i Flensborg (s. Kröniken, ovenf. S. 353), skulde have ladet saa mange Munke beholde deres Ophold i Klosteret. Kongen tilbyttede sig igjen dette Kloster af Mogens Gjõe (s. Kröniken, a. St.), der fik Randers Kloster istedenfor det, og skjenkede det den 18. Maj 1530 til Flensborg By til et Hospital¹).

5. Saa vist som det er, at en nøje Prøvelse af vor Krönikes Tidsangivelser vil overbevise os om, at de i det hele taget ere fuldkommen nøjagtige: saa vist er det ogsaa, at det Aarstal, hvormed Beretningen om det Viborgske Kloster begynder, er urigtigt; og det hvad enten man antager, at Kröniken blot vil sige, at Hans Tausen i Aaret 1527 begyndte sin kjetterske Prædiken i det Viborgske Johanniterkloster, eller at den tillige henfører hans Ankomst til Viborg til det nysnævnte Aar. Thi saameget kan dog ansees som en uomtvistelig Kjendsgjerning, at Tausen har prædiket i Viborg inden han, d. 23. October 1526, fik Kong Frederik den Førstes Beskjermelsesbrev, hvorved tillige blev givet ham Tilladelse og Befaling til at prædike i Viborg²).

¹) Kongens Gavebrev er trykt i *Corpus statutor. Slesvicens.* II. 782—83 og i Pontoppidans *Annal. eccles.* II. 854.

²) At Tausens Ankomst til Viborg rimeligviis allerede har
(24*)

Men det, Kröniken fortæller om Tausens Ankomst til Viborg og hans Prædiken i det derværende Johanniterkloster, bør sammenholdes den Beretning om Tausens Virken for Reformationens Indførelse i Viborg, som Morten Hvas, der var Sognepræst til Sortebrødre Kirke i Viborg i Aarene 1542—1577, engang i Aaret 1576 mundtlig meddeelte Kanniken Jens Bloch i Viborg, og som af denne meddeeldes den daværende Rector (siden Biskop) P. Hegelund i Ribe i et Brev, som er dateret den 19de Juni 1576. Dette Brev har jeg vel allerede för udgivet (i *Annaler for Oldkdhd.* 1847, S. 95—99), men finder det dog passende at optage det her, især da det nu kan meddeles efter en Afskrift¹⁾, der i flere Henseender staaer over den Terpagerske²⁾, hvorefter det første Gang er aftrykt. Det lyder saaledes:

JHS. Die 25. Martii allatæ sunt literæ tuæ, domine magister *Petre*, amice et frater colende, in quibus inter cætera a me petis *vitam Tausani*, piæ memoriæ, apud nos transactam, ad te perscribi. Et licet nihil magis mihi in votis fuerit, quam ocyssime tuæ voluntati paruisse,

fundet Sted engang i første Halvdeel af Aaret 1525, og at han uden Tvivl har prædiket i det Viborgske Johanniterklosters Kirke allerede i Tiden mellem 1ste Maj og 30te September samme Aar: troer jeg andensteds at have godtgjort (*Annaler for Oldkyndhd.* og *Hist.* 1847, S. 106—12, jfr. S. 117—18) og maa her nøjes med at henvise dertil.

¹⁾ Paa det store kongelige Bibliothek (Thottske Saml. Nr. 326. 4.). Denne Afskrift, der er skreven med en mig ubekjendt Haand, er vel yngre end Terpagers, men nedstammer dog ikke fra denne. Den findes i en Pakke med Afskrifter af nogle af Tausens Skrifter.

²⁾ Om denne see *Annal. f. Oldkdh.* 1847, S. 93—95. Skjönt den i det Hele taget staaer under Afskriften paa det kongl. Bibliothek, har den dog enkelte Læsemaader, der fortjene at tages i Betragtning ved Siden af afvigende Læsemaader i den anden. De ville her findes optagne i Anmærkninger under Texten, mærkede med Bogstavet *T*.

cum inter conjunctissimos amicos ob veterem ut et novam necessitudinem te habeam, fraternoque complectar animo: partim tamen tabellarii vanitate, juxta fidem datam non reversi, partim rei difficultate huc usque remoratus sum, quo minus vel tuæ petitioni vel meo desiderio satisfecerim. Nam auditis complurium senum narrationibus, nulla mihi domini *Martini Hvass* verisimilior est visa: eam itaque, ut ab ipso accepi, subjungam.

Anni sunt 51, ex quo *Angvordschovia* huc venit *Tausanus*¹⁾, emissus ab ejus loci Priore²⁾ ad magistrum *Petrum*, Cruciferorum ordini præpositum³⁾, ut hic pro sua facundia et, quo putabatur aliis præcellere, ingenii acumine, *Tausanum*, Lutheri doctrina imbutum, vel ad sanio rem mentem revocaret, vel ita silentium ei imponeret, ne postea conceptam doctrinam profiteri auderet.

In hoc Cruciferorum monasterio cum menses aliquot vixisset, in ejusdem magistri *Petri* amicitiam ita se insinuavit, ut ipsi concederet singulis diebus dominicis, vespertinis sacris finitis, concionem exhibere. Ad eam copiosa civium et promiscuæ multitudinis turba advolavit, ut magistrum *Petrum* tandem facti pœniteret et cum aliis deliberare inciperet, quomodo inexpectato præsentī et instanti malo occurreret.

Tausanus itaque præpositi animum a se abalienatum videns, sub finem concionis quodam die in quanto periculo

¹⁾ Da dette Brev er dateret 19. Juni 1576, kan det ansees for afgjort, at Tausens Ankomst til Viborg her er henført til Aaret 1525.

²⁾ Prior i Antvorskov var i det seneste fra Aar 1507 af (Larsen de comitiis et senatu regni Dan. p. 13. not^{**)} Eskild Thomsen, som døde 1538. Han var Magister og havde studeret udenlands (immatriculeret ved Universitetet i Rostok 1491), og maa altsaa henregnes til den Tid's Lærde.

³⁾ Magister Peder Jensen, Prior i St. Hans Kloster eller Johanniterklosteret i Viborg.

versaretur, exponens, petiit, ut, si auditores animadverterent aliquos ad se redire fructus ex ejus concionibus, dispicerent deinceps, ut in tutiorem locum reciperetur.

Tum, licet plurimi cives id officii cum vitæ discriminē libenter ipsi præstitissent, in ædes domini *Petri Tranii* proconsulis¹⁾ commigravit, ejus cum auctoritate tum amicorum copia ratus se munitiorem fore.

Circa id temporis advenit magister *Georgius*²⁾, Fionensis postea superintendens, *Tausano* familiaris et fidissimus Achates. Cumque nullus pateret exhibendæ concionis locus, egerunt cum magistro *Jacobo Sköningo*, scholæ rectore, ut templum³⁾ *divi Johannis*, ratione officii ipsi assignatum, admitterentur. Is quidem optimæ eorum voluntati libentissime acquievit; sed tanta affluxit multitudo, ut ne hoc satis esset capax. Populum itaque in cœmeterio stantem e scala adhuc manente et iter in turrim⁴⁾ ascendentibus præhente, ut prius, docuit. Hæc

¹⁾ in ædes *fratris Petri Tranii proconsulis T.* — Textens Læsemaade er dog nok den rette; thi omendskjönt han ikke i Topographierne over Viborg nævnes som Borgemester, er det dog vist, at han har været Borgemester der i Aaret 1532, da han og Jens Stynger kaldes Borgemestere i Viborg i et kongeligt Brev i Tegnelser over alle Lande for A. 1531—32 fol. 140 (i Geh. Arch.). Den sidste er mulig samme Mand som Jens Olufsen, der var Borgemester 1538 (Ursin, Stiftsstaden Viborg S. 69—70).

²⁾ Jörgen Jensen Sadolin, hvis Søster, Dorothea, Tausen ægtede under sit Ophold i Viborg. Hans Ankomst til Viborg kan ikke ansættes til en senere Tid end December 1526, men har maaskee fundet Sted noget tidligere (jfr. Annaler for Oldk. 1847, S. 121). Da den efter M. Hvas indtraf omtrent samtidig med Tausens Flugt fra Klosteret, kan der være Grund til at henhøre den til October 1526; jfr. de nys citerede Annaler S. 118 ff.

³⁾ Læs ut *ad templum*.

⁴⁾ Dette Taarn, hvori Byens Stormklokke var ophængt, blev 1584 nedbrudt, ifølge en kongelig Befaling, dat. Rye d. 16. Januari 1584 (Jydske Tegnelser Nr. II. fol. 450). Pladsen, hvorpaa det

commoditas quia sua habebat incommoda, utrinque est receptum in *templum Franciscanorum* altero paulo amplius se conferre¹⁾. Unde cum a monachis arcerentur, aliquoties concionatus est ab ædícula, demortuorum ossibus coacervandis ædificata²⁾. Verum populus, injuriæ et contemptus impatiens, admotis arietibus templi fores discusserunt³⁾, et magna alacritate postea aliquamdiu e scamno docentem audiverunt.

stod — det nuværende Nytorv — vilde Kongen have ryddeliggjort, for at hans Søn Hertug Christians — siden Kong Christian IV. — Hyldning af Jyderne der kunde foretages.

1) Jfr. Krøniken, ovenf. S. 336—37.

2) Istedenfor denne Tausens Prædiken fra Graabrødre Kirkens Beenhus, substituerer Stiftsprovst Ursin (Stiftsstaden Viborg S. 299) hans Prædiken paa den Ligsteen, som nu har faaet Plads i "Tausens Minde"; 1) fordi Tausen "vel neppe i egentlig Forstand har talt fra et Huus, opfyldt med de opgravede Been"; og 2) fordi det er muligt, "at Liigstenen har ligget umiddelbar foran" (Beenhuset) "og at han, vendt med Ryggen til Beenhuset har staaet udenfor paa den omtalte Steen" (sammest. Anm. 2). Men disse Grunde berettiger neppe til en saa vilkaarlig Benyttelse af vor Kilde; thi 1) kunde Tausen vel siges at have prædiket fra Beenhuset, uden at man behøver at antage, at han stod inde i det, paa de opstablede Dødningsbeen; det kunde jo være nok, om han havde staaet f. Ex. i Fordybningen foran Døren til Beenhuset; og 2) strider Hr. Stiftsprovstens Formodning, at Liigstenen *quæstionis* laa paa Kirkegaarden, tæt foran Beenhuset, lige mod Biskop Peder Villadsens Vidnesbyrd (Annal. f. Oldk. 1847. S. 130—31), ifølge hvilket samme Liigsteen endnu omtrent 1540 (og maaskee længe derefter) laa inde i et Capel, og altsaa ikke paa Kirkegaarden. Saalænge dette Vidnesbyrd staaer usvækket, bliver det det sikreste at holde Mag. Christen Erichsens Fortælling om Tausens Prædiken paa denne Liigsteen for en reen Fabel, om den ogsaa skulde findes gjentaget i et Manuscript af Mag. Stistrup og i endnu flere Manuscripter fra samme Tid.

3) Jfr. Krøniken ovenf. S. 337: *Siquidem primo valuum sacre edis nostre arietauerunt &c.*

Interea *Georgius Frisius* episcopus, loci et hostium vicinorum monachorum nempe (sic) occasionem nactus (situm est enim templum inter monasterium et sedem episcopalem), emittit aulæ præfectum, *Paulum Stygotum*, cum ceteris domesticis, ut concionantem *Tausanum* comprehenderent et intra muros adducerent. Ille edicto parens aggreditur, finem dicendi faciat et dominum episcopum adeat, jubet (sic). Tum *Tausanus*: In majoris, inquit, domini negotio detineor; eo expedito, si placuerit, eum invisam. — Cum vero acrius finem urgeret et vim minaretur, cives alii eum circumcingunt, alii in vicinam plateam excurrunt, ubi furor diversa ministravit arma; aliis uxores arma ex ædibus asportant, donec considerato periculo episcopalis ille fugam cum suis capesseret.

Hisce diebus cœpit et guardianus ejusdem monasterii, dominus *Erasmus*, papisticis renunciare erroribus, noctuque monasterio aufugit, et postea ecclesiæ *Boffue*¹⁾ pastor est factus.

Cum itaque incolæ duo sibi vindicassent templa, Franciscanorum et Dominicanorum, huic magistrum *Georgium*, illi vero *Tausanum* præfecerunt.

Interea temporis missæ et alii ritus papistici in æde cathedrali peragebantur; et inter alios sacrificulos fuit quidam ob claram²⁾ vocem *Stentor* dictus, Hr. *Claus Rober*. Quodam die cum ipse missam mussitaret³⁾, civis quidam, *Christiernus Stub*, conductus vel ab aliis, non insvavibus congerronibus, allectus, potius⁴⁾ accurrit, calicem ei præripit et in pedes conjicit. Sacrificulus fugientem

¹⁾ Bør maaske rettes til Voffue (Ove i Hindsted Herred, Aalborg Amt); jfr. *Annal. f. Oldk.* 1817, S. 98, Anm. 2.

²⁾ *elatum* T. — Textens Læsemaade bliver dog nok den rette jfr. nedenf. S. 377: *clara* evangelii lux.

³⁾ *visitaret* T. Maaskee den rette Læsemaade bliver *ministraret*.

⁴⁾ Bør rettes enten til *ocius* eller *protinus*.

insequitur &c. Hanc non tragœdiam sed catastrophën risu excipientes plurimi, præcipue *Martinus Hegelius*¹⁾, hunc *Robèrum* cum suis complicitibus compescuerunt, et extemplo suggestum conscendit *Tausanus* (ut vel forte fortuna vel dei providentia eodem tempore in templum venerat) et pro concione interpretatus est locum Apoc. XIV. Cecidit, cecidit Babylon²⁾ illa magna, quæ a vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes &c.³⁾.

Ita indies clara evangelii lux magis affulgere coepit. Quorum omnium rumor cum inter alios ad *Hafnienses* delatus esset, magistrum *Tausanum* a nobis avocarunt, ubi, ut scis, perstitit, donec tandem ad vos veniret⁴⁾.

Illud tamen scribam, nostros ciues, cum rescivissent eum *Hafniæ* in summo periculo versari⁵⁾, ad senatum Hafniensem scripsisse, ut eum vel in simili, si non majori honore haberent, vel incolumem ad se remitterent, paratis⁶⁾ non fortunæ bona, sed vitam, si opus foret, pro eo exponere.

Boni consule, mi *Heggeli*, et me meaque opera audacter utere, nec gravare, dominum magistrum *Lagonium*,

¹⁾ Morten Hegelund, Borgemester i Viborg 1526 (Ursin a. St., S. 69).

²⁾ *Babylon, civitas illa &c.* T.

³⁾ Her tilføies i Terpagers Afskrift: *Ita stici* (eller *lici*), *mutata prope forma, Psalmos Dominicos in Tausanum.* Maaskee kunde dette saaledes rettes: *Interea ecclesiastici* (eller *evangelici*), *mutata propere forma, psalmos Danicos instaurarunt.* — Jfr. Kröniken, ovenf. S. 337, hvor den fortæller om Tausen: *tres odas suæ factionis ab auditoribus suis declamari fecit.*

⁴⁾ M. Hvas eller J. Bloch har her forbigaaet Tausens Ophold i Roeskilde fra Februar 1538, da han blev Læsemester der (Annal. f. Oldk. 1817, S. 107, Anm. 3), indtil 1542, da han blev Bisköp i Ribe.

⁵⁾ Under Interregnet efter Kong Frederik den Førstes Død, da Biskopperne forfulgte de nye Prædikanter.

⁶⁾ *paratissimi.* T.

magistrum *Jacobum* &c. amicissimos meo nomine salutare. — 19. Junii 1576. T. T.

Johan. N. Block.

(Udskrift): Domino magistro *Petro Heggelio*, scholæ Ripensis rectori vigilantissimo, fratri suo in Christo.

Dersom det forholder sig saaledes, som Forfatteren af den nyeste Topographi over Viborg¹⁾, ligesom hans ældre Forgjængere, har antaget, at Viborg skulde have havt baade et Johanniterkloster²⁾ og et derfra forskjelligt Kloster, kaldet Korsbrödregaard eller St. Hans's Kloster³⁾, hvilket ogsaa antages at have været et Slags Johanniterkloster⁴⁾: da vilde det vistnok være meget tvivlsomt, om Tausen havde havt sit Ophold i det første eller det sidste af dem; især da den citerede Forfatter siger, at Tausen var Medlem af Korsbrödregaarden (S. 15), og at Tausen af Prior Eskil (i Antvorskov) "blev sendt til Korsbrödreklosteret i Viborg, hvis Forstander Peder Jensen var" osv. (S. 297); men desuagtet anfører samme Peder Jensen som Prior i Johanniterklosteret (S. 14) og ikke nævner ham blandt Priorerne i Korsbrödre- eller St. Hans-Klostret (S. 15). — Men dette forholder sig ingenlunde saaledes. Johanniterordenens Medlemmer bleve her i Landet kaldte Korsbrödre⁵⁾, og deres Klostre kaldtes derfor Korsbrödreklostre og Korsbrödregaarde, ligesaavel som St. Hans's Klostre. Korsbrödreklosteret og Johanniterklosteret i

¹⁾ M. R. Ursin, Stiftsstaden Viborg, en topogr.-hist. og statist. Beskrivelse. Viborg, 1849. 8.

²⁾ Herom see det nysanföerte Skrift S. 13—15.

³⁾ Sammest. S. 15—16.

⁴⁾ "rimeligt vare Korsbrödregaardene Filialer eller Aflæggere af de mægtige Johanniterklostere (sammest. S. 15).

⁵⁾ Jfr. Danske Atlas V. 635. 572.

Viborg bliver følgende kun forskellige Benævnelser for eet og det samme Kloster, til hvilket alt det, der i Topographierne over Viborg fortælles med tilstrækkelig Hjemmel om begge, maa henføres¹⁾. At dette Johanniter- eller St. Hans's Kloster har ligget omtrent paa det Sted, man har anviist Korsbrödre-klosteret²⁾, mellem St. Ibsgaden og Söen, synes man med Sikkerhed at kunne antage³⁾.

6. Om Tausens Flugt fra Klosteret i Viborg jfr. Morten Hvas's Beretning (ovenf. S. 373—74), og om Tiden, da Tausen forlod samme Kloster, s. *Annal. f. Oldk.* 1847, S. 118, hvor der fremsættes Grunde for den Mening,

¹⁾ Dette antager ikke blot Daugaard (*Om de danske Klostre* S. 356—57), men ogsaa *allerede* Danske Atlas (IV. 628, jfr. S. 630), hvis Fortegnelser over de Viborgske Kirker og Klostere ere rigtigere end den, der findes hos Ursin, a. St. S. 13 ff. Denne Forfatter har stolet for meget paa sin Forgjænger Mag. Chr. Erichsen og allene paa dennes Auctoritet antaget Tilværelsen af Klostre og Kirker, som aldrig have existeret, f. Ex. S. 27 St. Rols eller Rudolphi Kirke (om hvilken dog allerede i Danske Atlas, IV. 611, er fremført den grundede Formodning, at den vel er "kommen af en urigtig Læsning istedenfor St. Boels eller Botulphi Kirke") og (S. 29) St. Mogens Kloster, for hvis Tilværelse intet andet Beviis anføres, end at Mag. Erichsen nævner en Prior til St. Mogens Kirke. Var det dog ikke langt rimeligere, om man antog, at Mag. Erichsen, der bevislig saa ofte har læst urigtigt, her har læst *prior* istfor. *prbr.* o: presbyter, Præst?

²⁾ Betegnet med Bogstavet A paa Grundtegningen over Viborg hos Ursin.

³⁾ Jfr. Ursin a. St. S. 16, Anm. 4. — Med Johanniternes "to Etagers Klosterbygning" og den lavere Bygning, der indeholdt Oeconomie-Leiligheder, hvilke tilsammen skulle have ligget ud mod St. Hansgaden og naact fra Nyetorvet til henimod Lille St. Hansgade (sammest. S. 13), vilde man rigtignok komme lidt i Forlegenhed, dersom deres Tilværelse var godtgjort; men dette er ikke Tilfældet.

at dette er skeet omtrent i Midten af October Maaned i Aaret 1526, eller en kort Tid før den 23. October s. A., da Kong Frederik den Første udnævnte Tausen til sin Kapellan, og befalede ham at opholde sig i Viborg for at prædike det hellige Evangelium der.

Om Tausens Prædiken i St. Hans's Kirke fortæller M. Hvas udførligere (s. ovenf. S. 374), jfr. *Annal. f. Oldk.* 1847, S. 115—16, jfr. S. 121—22, hvor det antages, at Tausen har begyndt at prædike i denne Kirke allerede i November Maaned 1526. — Denne St. Hans's Kirke var en af Byens Sognekirker, og laae ved og tildeels paa det nuværende Nytorv. Præst til denne Kirke var fra 1440 af altid Scolasticus eller Rector ved Domskolen¹). *Danske Atlas* (IV. 608—9) og Daugaard (a. St. S. 357) ansee denne St. Hans's Sognekirke for at være den samme som St. Hans's Klosterkirke; men det forholder sig ikke saaledes. Heller ikke tilhørte den førstnævnte Kirke St. Hans's Kloster, som der siges i *D. Atlas* IV. 608 o. a. St.

7. Jfr. M. Hvas (ovenf. S. 375). De Begivenheder, der fulgte nærmest ovenpaa denne Begjering og det derpaa meddelte Afslag, omtaler Kröniken først lidt længere nede paa Siden (S. 337: *Ante vero fratres &c.*).

8. Brevet, hvorved Kong Frederik den Første tillader Viborgs Indbyggere at beholde Graabrödre og Sortebrödre Kirker til Menighedens Sognekirker og ødelægge de andre Sognekirker i deres By, er udstedt den 23. Februar 1529²). Det maa have været meget snart efter at dette Brev var kommen til Viborg og

¹) Pontoppidan *Annal.* II. 580.

²) Det er trykt (efter en mindre god Afskrift) i *Annal. f. Oldk.* 1847, S. 123—24 og (efter det originale Kongebrev i Viborg Raadstuearchiv) hos Ursin a. St. S. 30. Det ovenfor benyttede Sted af Brevet findes rigtigst hos Ursin.

bleven bekendtgjort for Borgerne der — formodentlig i Begyndelsen af Martii Maaned —, at disse bemægtigede sig Graabrödrekirken aldeles og udelukkede Munkene fra at benytte den. Faa Dage för 17. Martii 1529 havde de nedbrudt alle Sognekirkerne i Byen¹⁾. See *Annaler for Oldk.* 1847, S. 124—25.

9. Hermed jfr. M. Hvas (ovenf. S. 375): *admotis arietibus templi fores discusserunt*. Naar Borgerne saaledes aabnede sig Adgang til Graabrödrekirken, veed man ikke; jfr. *Annaler for Oldk.* 1847, S. 122. At det er skeet för 1. Novbr. 1528, er vist nok (see næste Anm.) og det er endogsaa muligt, og vel sandsynligt, at det er skeet allerede i Aaret 1527; men at Tausen allerede i November eller December Maaned 1526 skulde have prædikeret paa Graabrödrekirkegaarden (Ursin a. St., S. 299), er ligesaa usandsynligt som ubeviisligt²⁾.

10. Den Allehelgensdag (1. November), hvorom her tales, kan ikke være nogen sildigere end den i Aaret 1528, da Tausen allerede i Midten af Aaret 1529 havde forladt Viborg for stedse og var kommen til Kjöbenhavn (s. *Annal. f. Oldk.* 1847, S. 107, Anm. 2); men det er slet ikke usandsynligt, at det har været den i Aaret 1527. For det Tilfælde, at Nogen skulde tvivle om, at Danske Psalmer — *odæ* i Kröniken — ere blevne

¹⁾ Om Navnene paa Byens 12 Sognekirker s. Ursin a. St. S. 30.

²⁾ Det er klart, at den Hjemmelsmand, der paaberaabes, Mag. Chr. Erichsen, da han siger (Beskr. over Viborg, S. 10), at Kongen sendte sin Capellan Mag. Hans Tausen til Viborg Aar 1526, slet ikke har vidst det mindste om Tausens tidligere Ankomst til Viborg. Han har altsaa heller ikke vidst noget om hans Prædiken først i Johanniterklosterets Kirke og dernæst i St. Hans's (Sogne-)Kirke. Heraf bliver det da let forklarligt, hvorfor Mag. Chr. Erichsen har antaget, at Tausen holdt sin første Lutherske Prædiken i Viborg paa Graabrödrekirkegaarden.

sungne saa tidlig i Viborgs Kirker, vil jeg her endnu bemærke, at Malmöboerne allerede i Sommeren 1527 sang danske Psalmer (s. Kröniken ovenf. S. 341—42; jfr. de nys anf. Annaler S. 149).

11. Da det er beviist (ovenf. Anm. 8), at Viborgs Borgere berövede Graabrödrene Brugen af deres Kirke i første Halvdeel af Martii Maaned 1529; og da her siges, at Graabrödrene holdt deres Gudstjeneste i et Capel i næsten et heelt Aar efterat dette var skeet: kan man — da der ingen Grund er til at tvivle om, at denne Gudstjeneste i Capellet er vedbleven saalænge som Graabrödrene vare i Klosteret — med Sikkerhed antage, at Graabrödrenes Forjagelse fra deres Kloster i Viborg er skeet omtrent ved Nytaarstid 1530. Jfr. dog Annaler for Oldk. 1847, S. 126, Anm. 2.

12. Denne Guardian finde vi atter i September 1530 som Guardian i Klosteret i Tönder, paa den Tid, da Graabrödrene bleve udjagede deraf¹⁾, og som Viceguardian i Ribe (hvorhen han vel først er kommen efter at han var fordreven fra Tönder), og i denne Stilling befandt han sig, da han fortalte Broder Jacob, hvad denne har meddeelt os i Krönikens Beretning om det Viborgske Kloster²⁾. Skulde ikke ogsaa Beretningen om det Tönderske Kloster, der i Kröniken følger lige efter Beretningen om det Viborgske, stamme fra ham?

13. Da Viborg fra det femtende Aarhundrede af sædvanlig havde to eller tre Borgemestere ad Gangen (Ursin a. St. S. 68), kan man ikke vide, hvem den her omtalte Borgemester har været. Man kan vel gjette paa

¹⁾ See Krönikens Beretning om Klosteret i Tönder, ovenf. S. 339. Han døde fölgelig ikke som Guardian i Tönder, som der siges af Ursin a. St. S. 18.

²⁾ See ovenf. S. 339, i Slutningen af Beretningen om det Viborgske Kloster.

Morten Hegelund eller Peder Trane (see ovenf. S. 377. 374, Anm. 1); men dermed vil man ikke være synderlig hjulpen.

14. De Viborgske Graabrødres Udjagelse af deres Kloster skeete ved Nytaarstid 1530; s. ovenf. Anm. 11.

15. Af Cancelli-Registranterne kan man ikke see, at Kong Frederik den Første har været i Tönder i Aaret 1530. Men da Kongen var paa Gottorp Slot den 3. September (*Regesta Dan.* I. no. 8006) og den 20. s. M. (Tirsdagen efter *crucis exaltationis*; ifølge Register over alle Lande Nr. 2, B), og da man ellers ikke veed, hvor han opholdt sig i Mellemtiden: saa er der dog intet usandsynligt i Krönikens Beretning om, at han har været der omtrent den 8. September; og det saa meget mindre, som det er vist, at han engang i Aaret 1530 har været der, eftersom tvende af ham udstedte Breve, der forvares i Tönder Byes Archiv (Nordalbing. Studien I. S. 253, Nr. 7. 8.), ere daterede Tönder 1530¹).

16. Da dette Sted — som mig synes — maa gjøre det utvivlsomt, at Graabrödrekirken i Tönder hedte Vor Frue Kirke, er det forunderligt, at Forfatteren eller Redacturen af Danske Atlas Tom. VII (B. Sandvig) ikke blot siger (S. 268), at Graabrødrenes Kirke var indviet til St. Laurentius, og (S. 269) at Vor Frue eller St. Mariæ Kirke har været en Klosterkirke og tilhört Dominicanerne eller Sortebrødrene; men endog i det Udtog af Krönikens Beretning om Tönder Kloster, som han har givet S. 270, stiltiende sætter St. Laurentii Kirke istedetfor Vor Frue Kirke. Formodentlig er han bleven foranlediget dertil ved en Misforstaaelse af det

¹) Det er Skade, at den Fortegnelse over Documenter i det Tönderske Archiv, der er meddeelt i Nordalb. Studien, I. 253—55, ikkun angiver Udstedelsesaaret og ikke tillige Dagen.

af ham sammest. S. 268 omtalte Vidnesbyrd af Aar 1563¹⁾. Det Collationsbrev af Aar 1500, som omtales i D. Atl. (a. St., S. 268, jfr. S. 262), viser dog tydelig nok, at St. Laurentii Kirke i Tünder var en Sognekirke²⁾; den kunde fölgelig ikke tillige være Minoriternes Klosterkirke.

17. Kongens Afrejse og Graabrödrenes strax derefter paafølgte Udjagelse af deres Kloster maa, efter hvad der er bemærket ovenf. Anm. 15, være skeet engang i Tiden mellem 8. og 20. September 1530. De ovennævnte to Kongebreve i det Tönderske Archiv kunne mulig lede til en nøjere Bestemmelse af Dagen.

18. I Erkebisp Aage Sparres Brev af 21. November 1528 (Danske Mag. III. 236) kaldes han ogsaa Claus Böthker; ellers kaldtes han senere sædvanlig Claus Töndebinder, men hans rette Navn var Claus Mortensen³⁾. Med Krönikens Skildring af ham bör sammenholdes

¹⁾ Muligt kan han ogsaa have ladet sig forlede af Hansens Vollständ. Staatsbeschr. des Herzogth. Schleswigs (Flensb. 1770) S. 345, hvor det Tönderske Minoriterkloster siges at have været helliget St. Laurentius; maaskee blot fordi Forf. antager, at dette Kloster laa i Vestergaden, hvor han ogsaa siger, at den St. Laurentius helligede Sognekirke laa. Men det er sandsynligere, at Graabrödklosteret har ligget paa Slotsgrunden; s. D. Atl. VII. 270. — Efter Daugaard var ikke blot Klosteret, men fornemmelig Kirkén St. Laurentius helliget (Om de danske Klostre S. 450).

²⁾ Foruden denne var der endnu en Sognekirke i Tünder, nemlig St. Nicolai Capel eller Kirke. Det ovennævnte Kaldsbrev viser, at Tünder hørte til Ribe Stift. I et uden Tvivl i Reformations-tiden forfattet "Register paa the Kircker oc jordhe &c. som ligger tiill Arkidegenndommeth vdi Ribe" (Geh. Arch.), anføres følgende Sognekirker under Tönder Herred: Wistby, Daler, Abildh, *Ecclesia sancti Laurentii* (i Tünder), *Capella S. Nicolai ibidem* og Møgeltyndher.

³⁾ Saaledes kaldes han af Hans Thomissøn (i Fortalen til Psalmebogen). I Gravskriften over ham i St. Peders Kirke i Malmö kaldes han ogsaa *Nicolaus Martini* (J. O. Friberg,

Povel Eliesens i Chron. Skibb. (Langebek, l. c. p. 583), der lyder saaledes:

Anno ab orbe redempto 1528. defecit ab ecclesie unitate tota pene *Malmogia*, sub predicatoro qvodam *Nicolao Vasculario*, olim sacerdote, tunc vero apostata perfidissimo. Hic mira regnandi libidine in illius civitatis populo negotiabatur, qvod esset rerum alioqvi novarum cupidissimus. Erat autem vascularius iste homo plane indoctus, bonarnmqve disciplinarum plane rudis¹⁾, nullius etiam iudicii, sed *vulgari lingua mire facundus et disertus*, ac plusqvam credi possit, audax et temerarius. Cui eodem anno contigit socius et coadjutor, alius qvidam apostata de ordine Sancti Spiritus²⁾, *Johannes Sitularius* vulgo dictus, *Nicolao* parum doctior, sed tamen auctoritate minor. Uterqve *Malmogensis* erat, nec Christi verbum

Malmö Stads Historia och Beskrifning från äldsta intill närvarande tid. Malmö 1842, 8vo, S. 200). Povel Eliesen kalder ham *Nicolaus Vascularius* (Langebek Script. II. 583).

¹⁾ Den Mangel paa lærde Kundskaber og Dannelse, som her ligesom i Kröniken (ovenf. S. 340) tillægges Claus Tündeinder, kan vel have været tilstede ved hans Ordination til Præst i Lunde Stift; men den maa være bleven betydelig formindsket, om ikke ganske afhjulpen, under hans Ophold først ved Kjöbenhavns Universitet (overf. S. 340) og senere i Haderslev, hvor han og Hans Spandemager — efter Krönikens Vidnesbyrd — bleve nøjere bekendte med Luthers Lære (Lutheranæ hæreseos venenum plenius hauserunt; s. ovenf. S. 342). Allene ved Veltalenhed og Nidkjerhed for den gode Sag havde han dog vist aldrig kunnet saa hurtig vinde Malmöes Indvaanere for Reformationen. — At nogle af Munkene alligevel have været ham overlegne i at disputere, antyder Kröniken (s. ovenf. S. 344—45, jfr. S. 343. 344), og ifølge Chron. Skibb. (l. c. p. 584) troede Borgemesterne Jürgen Kok og Jeppe Nielsen ikke Cl. Tündeinder og H. Spandemager istand til *novatam tueri religionem, si quandoque veniret in concertationem*. Af den Grund kaldte de Frantz Vormordsen og Peder Lauridsen til Malmöe.

²⁾ og formodentlig af det Malmöeske Kloster af denne Orden; s. Annal. f. Oldk. 1847, S. 147, Anm. 1.

[non est propheta sine honore nisi in patria sua] de illis impletum est, quia in sua patria habiti sunt viri magni pretii, quamvis obscuris parentibus nati¹⁾.

19. Det er vor Frue Kirke i Kjöbenhavn, som kaldes *major* sacra ædes, fordi den var en Collegiatkirke. Malmöe havde ingen Kirke af det Navn.

20. Lage Urne, Biskop i Roeskilde fra Februar 1512 og indtil 29. April 1529, da han døde. Paa den Tid havde Reformationen endnu ikke gjort nogen mærkelig Fremgang i Sjælland; men Stædernes Indvaanere, navnlig Kjöbenhavnerne, vare dog vistnok i Stilhed blevne vel forberedte for dens Modtagelse, eftersom den saa snart derefter gjorde saa stor Fremgang hos dem.

21. Jörgen Kock, en Vestphaler af Födsel, sædvanlig kaldet Jörgen Mynter (fordi han til en Tid var kongelig Myntmester i Malmöe), Borgemester i Malmöe fra den 1. April 1523, da Kong Christian den Anden, der dengang havde besluttet at forlade sine Riger, beklædte ham med dette Embede, fordi han i ham troede at have en Mand, paa hvem han kunde stole (*Magni Matthiæ Series regum Dan. mscr. ad ann. 1523*). Ogsaa hos Kong Frederik den Første maa han have vidst at sætte sig i Yndest, da denne Konge optog ham i Adelstanden (1526), og skjönt han var en af Hovedmændene for Grevens Fejde og under den viste sig som en Fjende ogsaa af den danske Adel, forstod han dog at erhverve sig Naade hos Kong Christian den Tredie²⁾. Det er derfor ikke uden Grund, at hans Samtidige ansaae

¹⁾ De to første Malmöeske Reformatorers Tilnavne peges tydelig nok hen paa de Haandværker, som deres Fædre have ernæret sig ved.

²⁾ See Hvitfeldt K. Christian III. Hist. Fol. Giiij, Giiij^b, Hiij, Liiij, Mi^b, Miiij, Miiij, Ziiij^b og Bb.

ham for en forslagen Mand¹⁾: han forstod virkelig baade at høre Kappen paa begge Skuldre og at vende den i rette Tid.

22. Jfr. Hans Thomissöns Psalmebog i Fortalen (dat. 10. August 1569), hvor der siges: "Den fromme Mand Herr Claus Mortensön, der hand haffde faait en ret Smag om Guds Ord af Lutheri Böger oc scriffuelse, Da bleff hand kaldet til Malmö at predicke det salige Euan-gelium oc at straffe Paffuens vildfarelse oc haffde dog sin förste predicken vden for Malmö vdi Raadsens vong²⁾ paa den förste Dag Junij, som vaar

¹⁾ I Kröniken (ovenf. S. 318) kaldes han *vulpinus homo*. I Chron. Skibb. (l. c. p. 581) omtales han saaledes: "Et cum hec agerentur (medens Reformationen i Malmö iværksættes) erant civitatis Malmogensis consules (o: Borgemestere) Vestphalus qvidam *Jcorgius Cocus*, faber monetarius, homo preter usuram, peculatum et imposturam, etiam multis adulteriis infamis, et qvidam *Jacobus Nicolai* (Jeppe Nielsen), ut natu major, ita impietate et impudentia altero non inferior. Hi duo viri, sacrilegiis et *perfidia* insignes, fecerunt, Malmogiam esse latronum speluncam omniumque desperatorum et apostatarum asylum". Et andet Sted kalder den ham "hominem furtis, usuris, sacrilegiis, peculatu, multisque adulteriis infamissimum" (l. c. p. 596). — En tredje Borgemester i Malmö, Jens Fynbo, forekommer i Kröniken (ovenf. S. 349) og hos Hvitfeldt a. St. Fol. Aa.

²⁾ Denne er vel den nu saakaldte Raadmandsvang; der maa da det öde Capel, hvori Claus Mortensen ifölge vor Krönike holdt sin förste Prædiken for Malmöboerne, have ligget. Hvilket Navn dette Capel har baaret, er ikke let at sige, da Malmö har havt i det mindste sex Capeller. Tre af dem nævnes i Henning Brorstorps Testamente af A. 1503 (Geh. Arch. Reg. 51. p. 93, Nr. 14), nemlig *Simonis & Judæ* Capel, *St. Gertrudis* Capel, og *St. Jörgens* Capel; det fjerde, Hellig Korsens Capel, omtaler Kröniken (ovenf. S. 341); det femte, "*capella sancte Anne apud mare*" omtales A. 1419 og senere (Langebek V. 513. 519); og endelig det sjette, *St. Maria Magdalenas* Capel, hvilket Kongen 1527 gav Malmö By til et "Byssehuus" (*Cronholm Skånes politiska Historia*, I. S. 318). — Om Simons og Judæ Capel og om *St. Annæ* Capel s. nedenf. Anm. 24.

neste Onsdag for Christi Himmelfartsdag, i det Aar &c. 1527.” I denne Angivelse af Dagen er der indløbet en ringe Fejl for Thomissön; thi Onsdagen for Christi Himmelfartsdag faldt i Aaret 1527 ikke paa den 1. Junii, men paa den 29. Maj. Jfr. Annaler for Oldk. 1847. S. 143—46. Bliver saaledes Dagen lidt uvis, saa kan man være desto sikkrere i Henseende til Aaret, thi foruden vor Krönike og H. Thomissön henfører ogsaa Indskriften paa den Steen, som dækker Claus Mortensens Grav i St. Peders Kirke i Malmøe, hans Optræden som Prædikant i denne By til Aaret 1527¹⁾.

23. Hellig Korsens Capel kjendes maaskee ikke uden af dets Omtale paa dette Sted i Kröniken.

24. Det ovennævnte St. Simonis & Judæ Capel (s. ovenf. S. 387, Anm. 2). 1508 afhændede Borgemester Hans Mikkelsen i Malmøe en Gaard, “liggende her i Malmøge udi det søndre Stræde ved gamle Graabrödre-Kloster, som nu er sanctorum Simonis & Jude Capelle” (Dipl. Arna-Magn. fasc. LXIV. no. 7). “Sanctorum apostolorum Simonis & Jude Capelle” nævnes i et Kongebrev af A. 1529 (Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 491). Fra dette gamle Kloster flyttede Graabrödrene anden Pindседag 1489, da de i Procession begave sig til det nye Kloster²⁾, hvorfra de i Reformationstiden bleve forjagede, hvilket laa paa den Plads, som nu er Byens Torv³⁾. Dette var det tredie af de Steder, hvor Graabrödrene har

¹⁾ Gravskriften lyder saaledes: *Nicolaus Martini, ecclesiastes Malmogiensis, destructor papistici cultus, plantator renovati evangelii anno domini MDXXVII. Obiit ætatis suæ anno LXXXVI, et cum uxore Elisabetha et filiabus Elisabetha, Juditha et Catharina sepultus est, quiescens in domino, anno salutis nostre MD.... J. O. Friberg a. St.).*

²⁾ Langebek Script. rer. Dan. V. 521. 513—14.

³⁾ Annal for Oldk. 1847, S. 167.

havt deres Kloster i Malmö. Deres første Kloster laa ved St. Annes Capel ved Stranden¹⁾.

Lövrigt blev Claus Mortensens Prædiken i St. Simons og Judas Capel afbrudt derved, at han af Erkebispem for en Tid blev fordreven fra Malmö; see Anmærkn. 25. 26.

25. St. Peders Kirke var Byens Sognekirke. Imellem Claus Töndebinders Optræden i denne Kirke og hans Prædiken i St. Simons og Judas Capel laa der et Tidsrum af henved et Aar, i hvilket han opholdt sig i Haderslev, efterat den udvalgte Erkebiskop Aage Sparre havde fordrevet ham fra Malmö (s. Kröniken ovenf. p. 342): "Antea vero" (sc. quam "ventum est ad sacram edem diui Petri apostoli" &c.); jfr. Anm. 26. Det var altsaa først efter Hjemkomsten fra Haderslev (Anm. 29), at han optraadte som Prædikant i St. Peders Kirke.

26. Denne Claus Töndebinders Fordrivelse fra Malmö maa være skeet omtrent i September Maaned (muligt lidt senere, men ikke tidligere) i Aaret 1527; s. Annaler f. Oldk. 1847. S. 148—49.

27. Et andet Sted i Kröniken (ovenf. S. 344) kaldes han apostata de cenobio hospitalis sancti spiritus, hvorved uden Tvivl forstaaes det Malmöeske Helliggejstes Kloster. Hans Spandemager var, ligesaavel som Claus Töndebinder, födt i Malmö (s. ovenf. Anm. 18) og hans rette Navn var Hans Olufsen (*Johannes Olavi*). I *Chron. Skibbyense* kaldes han *Johannes Sitularius* (s. ovenf. Anm. 18). Han blev siden Magister, Sognepræst i Lund og tillige Provst i Torne Herred, og døde i en høj Alder den 4. Maj 1571.

¹⁾ Langebek l. c. p. 513: MCCCCXIX. fundatus est locus (Graabrödreklostret) *Malmogie*. *Ericus rex Pomeranus* dedit fratribus locum et *capellam sancte Anne apud mare*. — 1440 eller 1469 blev Thrugillus episcopus Tranquilliensis begravet i dette Kloster (conventus) ved Stranden (sammest. p. 519).

28, At Claus Töndebinder og Hans Spandemager i Haderslev have forskaffet sig fuldstændigere Kjendskab til Luthers Lære, end de hidtil havde været i Besiddelse af, er rimeligt nok ¹⁾. Paa Lejlighed dertil kan det ikke have manglet dem; thi i Haderslev, hvor Hertug Christian residerede, var der paa den Tid, da vore Malmöeske Prædikanter kom dertil, flere lærde Theologer af Luthers Skole²⁾, nemlig Georg eller Jörgen Vinter, Dr. Eberhard Weidensee eller Wiedensee og Hans Vandal eller Wendt³⁾, og en Dannelsesanstalt for vordende evangeliske Præster, hvilken de to sidstnævnte bestyrede, var formodentlig allerede 1527 oprettet⁴⁾. Dette kan allerede nogenlunde skjønnes af den af Præsten Thomas Knudsen i Hygum forfattede Beretning "om Reformationen i Hertug-

¹⁾ Naar Kröniken ogsaa her siger, at de i Haderslev samlede Danske Psalmer, da maa dette vel forstaaes saaledes, at de der lærte at kjende flere af Luthers eller Andres tydske Psalmer, hvilke Claus Mortensen derpaa oversatte paa Dansk. Jfr. Hans Thomissöns Fortale til hans Psalmebog: "Siden i det næstfølgende Aar &c. 1528 vdsætte han nogle Tydske Psalmer paa vort Danske Maal, oc met sin Metbroders Her Hans Spandemagers Raad og hielp, loed ved Prenten i Malmö vdgaa den förste Danske Psalmebog".

²⁾ Jfr. Münters Danske Ref. Hist. II. 466 fg. Nordalb. Studien II. 129. Annal. f. Oldk. 1817. S. 147. Anm. 1.

³⁾ I sin Underskrift under Kirkeordonantsen 1537 kalder han sig Johannes Slavus, lector Haderslevianus.

⁴⁾ Engang i de fire förste Maaneder af Aar 1528, eller dog för den 13. Maj 1528, befalede Hertug Christian Præsterne i Haderslev og Törning Lehn — blandt hvilke var Hr. Thomas Knudsen i Hygum — at besøge Dr. Eberhardus Widensees og Magister Jahan Wandels Lectier, for at de selv "först skulle lære den rette lerdøm wden menniskelig beblendelse", förend de lærte andre den. Suppl. til K. Christ. IIIs Hist. S. 6; jfr. den sammest. S. 9 meddelte Befaling om Præsten i Hvidding, Hr. Povels Afsættelse, dat. 13. Maj 1528. Jfr. Münter a. St. S. 468.

dömmet Slesvig af Hertug Christian¹⁾; men et klarere Begreb om dette Instituts betydelige Virksomhed vil man faae af et af Præsten Hans Tönder i Vedsted i Gram Herred i Aaret 1573 skriftlig afgivet Vidnesbyrd, hvilket er saalydende ²⁾:

Ick Johannes Tunderus, Pastor tho Witzoe³⁾ Caspell jn Gramherde, bekenne offentlick jn vnd mit dussem minem apene Breue vth mines gnedigen hern Hertogen Johans⁴⁾ Beuehl, dat ick in Doctors Eberhardes Tiden, welcker nicht alleine wasz eine Prediger gottlikes Wordes, van seliger gedechtenisze Hertogen Christian (ehe Siner gnade Konig wurde tho Dennemarcken) hir tho Haderszleuen gefordert, sunder ock ein flitich leser vnd lerer, samt mit dem hochgelerden Magistro Johanni Wendt vor etlikenn Studenten der hilligen Schrift heft gelesenn, wo etlikenn gelerden itz wol bewust isz.

Duszen Studenten heft Doctor Eberhardus beuehl gnedichliken van seliger gedechtenisze Hertogen Christians (ehr siner gnade Koningk wurde) truveliken erlangt henne bi Rypen jn Furstendome toschickende, welckes ock so gescheen isz.

¹⁾ Trykt i Suppl. til K. Christ. IIIs Hist. S. 5—8.

²⁾ Efter en samtidig Copi, maaskee kun en Oversættelse, i Geh. Arch. (Gem. Arch. cap. XXII. no. 23, a.). — Dette Vidnesbyrd er afgivet efter Befaling af Hertug Hans den ældre, som formodentlig har ladet det fremlægge under Forhandlingerne mellem ham og Kong Frederik II. angaaende den gejstlige Jurisdiction i Törning Lehn; ligesom Thomas Knudsens Beretning formodentlig er benyttet paa samme Maade af Kongen.

³⁾ Dette Sogn, hvis ældre Navn (Vidsöe) nu er fordrejet til Wittsted, laa i den Deel af Gram Herred, som hørte til Slesvig Stift.

⁴⁾ Hertug Hans den ældre, Kong Frederik den Førstes Søn, som ved Landeskiftet 1544 fik en Trediedeel af Hertugdømmerne, og som residerede paa Hansborg ved Haderslev († 1580).

Darnach iz Doctor Eberhardus tho Goslar geeschet¹⁾ und mit Hertogen Christians bewillinge vnd beforderinge darthenne getogen vnnnd ock gebleuenn.

Unnder des iz Magister Anthonius²⁾ vth voruorderinge Hertogen Christians tho Haderszleuen gekahmenn, vnd eine geweldich Predicanten sick bewiset heft jn Mester Johannis Wendt siner Jegewardicheit, vnd dat Kercklicke Regimente der Kercken by Ripen jn Dorningen Lehne iz tho Haderszleuen gehalten.

Ouerst do nhu Hertoch Christian hochlofliker vnd seliger gedechtenisze iz Khoningk tho Dennemarckenn geworden, vnd Mester Johan Wendt einn Superintendent tho Ripen ingesettet³⁾, heft Magister Anthonis von Kon. Mag^{tt} Khoning Christians beuehl dat kercklicke Regimente jm Forstendome by Rypenn⁴⁾ Kercken Deners jn vnd af thosetten nach gefalle der vnbequemicheit, vnd heft denn bauengenanten Kercken flitichliken besocht, dar ick ock personliken sy by gewesenn, van Mester Anthonius seliger gedechtenisze dartho gefordert, vnd de Pastorn bi Ripen in Dorningen Lehne hebbenn tho Haderszleuen sick tho ertogenn in vnderdenicheit. Dit alles iz mi woll bewust. Thor wider bekentenisze vnd Orkunde drucke ick min Signetum nedden an spacium mines apene Breues. Geschreuen vth Witzoe Caspel am Jar nach Christi gebort 1573. des 12ten Dages Januarij.

Johannes Tunderus'

manu propria.

¹⁾ Han blev Superintendent i Goslar 1533.

²⁾ Anthonius Keyser; underskrev Kirkeordinantsen 1537 som "pastor Haderslevianus".

³⁾ Dette skete 1537. Han døde allerede 1541 og Tausen succederede ham 1542.

⁴⁾ 1542; see Suppl. til Chr. III. Hist. S. 7. Han resignerede dette Embede snart. 1542 visiterede han og hørte Kirkernes Regnskaber; 1543 hørte M. Jens (Wiberg) Regnskaberne; sammest. S. 8 (i Marginen).

Dusze nhageschreuen vnd etlike andern wurden jn
Doctors Eberhards Tidenn ingesettet.

her Christen tho Huiding¹⁾.

her Niels tho Roacker²⁾.

her Sorin tho Wodder.

her Jesper tho Forle³⁾.

her Marquart tho Nustrup.

her Niels tho Herrestet⁴⁾.

her Niels tho Lenit⁵⁾.

her Dominicus tho Hoerup⁶⁾.

her Niels tho Gram⁷⁾.

her Knudt tho Endropschaw⁸⁾.

Jtem her Jens tho Branderup.

her Torckel tho Aggerschow.

her Niels tho Schrustrup.

} von Magistro An
thonio ingesat.

¹⁾ Han maa være kommen istedenfor den den 13. Maj 1528 afsatte Præst i Hvidding, ved Navn Povel Mikkelsen; Suppl. til K. Chr. III. Hist. S. 7. 9.

²⁾ En Præst her blev ogsaa afsat 1528; sammest. S. 7.

³⁾ fordum i Frøs Herred; Sognets Navn skrives nu Fohl.

⁴⁾ eller Toftlund i Nørre-Ravnstrup Herred.

⁵⁾ Österlinnet i Frøs Herred.

⁶⁾ Højrup i Hvidding Herred.

⁷⁾ En Præst i Gram, ved Navn Niels, blev afsat 1528 (Suppl. t. K. Chr. III. Hist. S. 7). Den her nævnte Niels er vel kommen i hans Sted.

⁸⁾ Dette Sogn er nu en Deel af Gram Sogn. Kirken, som var helliget St. Thøger, laa østen for Landsbyen Endrupskov (Danske Atl. VII. 177). Hr. Hans Fønbo, som 1528 blev afsat "fra St. Tigers Kirke" (Suppl. t. Chr. III. Hist. S. 7) maa have været Præst i Endrupskov. Dette Sogn, tilligemed 3 andre i Gram Herred (Gram, Nustrup og Skrydstrup) hørte fordum under Ribe Stift; de 7 andre Sogne i dette Herred hørte derimod under Slesvig Stift.

Bagpaa: *Copia*.

Bekentnuus her Johannis zu Witzoe wegenn der visitation vnd einsetzunge der Pastorn in Dorninger Ampt bei Regierung Hertzog Christians.

29. Claus Töndebinders og Hans Spandemagers Hjemkomst til Malmøe maa være skeet omtrent i August Maaned 1528 (see *Annaler f. Oldk.* 1847. S. 148—49), og fra denne Tid af arbejdede de begge i Forening for Reformationens Indførelse i Malmøe¹). — De "*regia privilegia*" eller kongelige Beskjermelsesbreve, hvis Besiddelse gav dem Mod til at vende tilbage til Malmøe, maae have sikkret dem for videre Forfølgelse af Erkebispem, skjönt de nu vare langt fra at vise det Maadehold, som Claus Töndebinder havde iagttaget under sin Prædiken i Aaret 1527, men dristigen angreb alle den romerske Kirkes Vildfarelser. Alt hvad Erkebispem nu kunde udrette ved (i November 1528) at begive sig personlig til Malmøe, indskrænkede sig til Udstedelsen af en Advarsel til Malmøes Indvaanere om at vogte sig for deres kjettiske Lærdomme, ledsaget af et Forbud imod at annamme noget Sacramente af dem, "entigen Dob, Vielse, Guds Legome, den hellig Olelse, eller Jordeferdt." Skjönt Erkebispem var kommen til Malmøe, ledsaget af flere Rigsraader, nogle Medlemmer af Domcapitlet i Lund og andre gode lærde Mænd og forfarne i den hellige Skrift, for at "handle og aflægge de mange græsselige Vildfarelser," som de to forgiftelige Mænd Hr. Claus Bøthker og Hr. Hans Spandemager fremsat, prædiket og foreraabet havde udi deres Prædiken og andensted der i Byen i lang Tid"; og skjönt han lod Töndebinder og

¹) See *Chronic. Skibb.* (l. c. p. 583): "Cui (Nicolao Vasculario) eodem anno (1528) contigit socius et coadjutor, alius quidam apostata de ordine Sancti Spiritus, Joannes, Sitalarius vulgo dictus, Nicolao parum doctior, sed tamen autoritate minor".

Spandemager kalde for sig for at forsvare de Lærdomme, som de havde udbredt, og ventede i tre Dage paa dem¹⁾: saa bröde disse sig dog saa lidt om den erkebispeelige Indkaldelse, at de ikke blot undlode at möde, men endogsaa heftigere end tilforn i deres Prædikener ivrede mod den papistiske Gejstlighed²⁾. Og ikke desto mindre undlod Erkebisen, der dog Aaret tilforn havde kunnet forjage Cl. Töndebinder fra Malmöe, at foretage noget imod de ham trodsende Prædikanter. Saa mägtig var den Beskyttelse, som Kong Frederik ved sine Beskjermelsesbreve³⁾ kunde yde den evangeliske Læres Forkyndere.

30. Allerede under 5. Juni 1529 gav Kong Frederik den Förste Borgemestere, Raadmænd og menige Borgere i Malmöe — som havde berettet for ham, at “the nu haffue annammett thet hellige euangelium ther vdi byenn oc lade ther predicke gudts ordh” — bl. a. Tilladelse til at “holde en christeligh predickefader, som thennom lærer och predicker gudts

¹⁾ Münter (D. Ref. Hist. II. 7.) fejler, naar han lader Erkebisen citere Töndebinder og Spandemager til Lund og forgivees vente der paa dem i tre Dage, förend han begav sig til Malmöe. Han var i selve Malmöe By, da han lod dem kalde for sig, og blev der i tre Dage, for at see om de vilde indfinde sig hos ham.

²⁾ See Erkebispens i Lund M. Aage Sparres Brev imod de Lutherske Gejstlige i Malmöe, udstedt i Malmöe den 21. November 1528 (Danske Magaz. III. 236—39). Herimod skrev Peder Lauridsen “Et kort swar paa thet Sendebreff, som werdighe fadher Archielectus til Lund Hr. Aage Jepsen sendhe til erlige Mend Borgemestere oc Raad y Malmö”; hvilket udkom i Malmöe 1529, 4to; men er tabt. See Engelstoft Reformantes et Catholici p. 12. not. II.

³⁾ Disse have vistnok været formulerede ligesom det ovenfor (S. 380) omtalte Beskjermelsesbrev for Tausen; selve Udnævnelsen af Claus T. og Hans Sp. til Kongens Capellaner har vel neppe manglet; jfr. Münter D. Ref. Hist. II. 466, Anm. *.

ordt fore¹⁾.” Men Malmöboerne lode sig ikke nøje hermed; de ønskede at sætte deres Prædikant i en Sognepræsts Stilling, og derfor indlode de sig i Forhandlinger med Byens daværende (papistiske) Sognepræst, hvis Rettigheder de agtede²⁾, og fik ham snart bevæget til at føje sig efter deres Önske. Den 29. September 1529 udstedte Henrik Hansen, Præst og “Sogneherre udi Malmö” et aabent Brev³⁾, hvorved han tilstaaer at have opladt og resigneret sin Kirke og Leen, St. Peters udi forⁿe Malmö, med al hendes Frihed, Rente og Rettighed, ligesom han hende annammede og i Værge haver, saa at forⁿe Borgemestere og Raad maae herefter selv udvælge og forskikke dem en Sogneherre og Prædikefader, hvem dem tykkes, som christeligen prædiker⁴⁾ og lærer dem og den menige Almue Guds Ord, den hellige Skrift og Salighed, og ministrerer og

¹⁾ See Kongens Brev, som er udgivet i *Annaler f. Oldk.* 1847. S. 158—60 efter Orig. paa Perg. i Malmö Raadhusarchiv.

²⁾ Ligesom tidligere, da de anmodede ham om at tillade Claus Mortensen at prædike i St. Peders Kirke om Eftermiddagen, “sacerdoti tamen iure suo et auctoritate seruatis”; see *Kröniken*, ovenf. S. 342.

³⁾ *S. Annaler f. Oldk.* 1847. S. 168—69, hvor dette Brev er udgivet efter Originalen paa Pergament i Malmös Raadhusarchiv. — En samtidig Paategning paa det originale Brev lærer os, “at Borgemestere og Raad afkjøbte Sogneherren sin Rettighed, han havde til St. Peders Kirke, saa at de have selv Magt at kejse dem Sognepræst”.

⁴⁾ Længer nede i Brevet hedder det atter “og maae forⁿe Borgemestere og Raad herefter selv have Magt og Befaling at forskikke dem Sogneherre og Prædikefader, hvem dem tykkes nytteligen og gavnligen at være, efter kongelig Majestæts, vor kjereste naadige Herres Brevs Lydelse, som de derpaa have, indeholder”. Det her paa-beraabte kongelige Brev maa være det nylig omhandlede af 5te Juni 1529.

gjör Almuen anden christeligen tilbørlig Tjeneste, hvis dem bör at have, paa det at menige Almue udi Malmöe maatte desbedre komme under en christelig eendrægtig Kjerlighed og Forsamling". — Der var saaledes intet mere til Hinder for Claus Töndebinders Indsættelse til Sognepræst i Malmöe; og at denne er skeet omtrent samtidig med dette Brevs Udstedelse, det lærer Kröniken os¹). Fra denne Tid af traadte Malmöe aldeles ud af Samfund med den romerske Kirke og blev en protestantisk Stad.

31. Ved Claus Mortensens annus primus concionis maa forstaaes Tiden mellem hans første Prædiken og hans Fordrivelse fra Malmöe ved Erkebispens, d. e. Tiden mellem 29. Maj og engang i August Maaned 1527.

32. Hans Navn var Gabriel Povelsen. Mere om ham s. Kröniken S. 348. 349. 350.

33. Den Pesttid, som her sigtes til, maa være Efteraaret 1529, da en pestagtig Sygdom, kaldet den engelske Sved, rasede her i Landet (*Magn. Matthiae* Ser. regum Dan. mscr. ad an. 1529. Cfr. *Langebek* Script. VII. 212).

34. Kaldes St. Jörgens Capel i Henning Brorstorps Testamente af A. 1503 (ovenf. S. 387, Anm. 2).

35. Frants Vormordsen, der 1527 var Lector ved Universitetet i Kjöbenhavn²), kom til Malmöe den 3. Februar 1529³). Han har selv antegnet dette i et

¹) *Precioque dato illic (illico?) tocius vrbis sacrorum antistes instituitur.* — Benævnelsen *antistes* anvendes nok egentlig kun om Biskopper; men maaskee betragtede Forf. ogsaa Claus Töndebinder i hans nye Stilling som en Biskop i Malmöe, eftersom denne ikke havde noget gejstligt Overhoved.

²) Engelstoft Paulus Eliæ S. 122.

³) Münter (D. Ref. Hist. II. 487—88) henfører, efter Pontoppidan Annal. II. 801, Vormordsens Ankomst til Malmöe til A. 1527.

Exemplar af en gammel Krönike, som han har ejet, hvor man ved Aaret 1529 finder følgende: "*Hujus ipsius anni initio, nimirum postridie purificationis, a senatu Malmo-giensi Haffniæ vocatus, veni ego Franciscus Wormordus Malmogiam, atque ibidem vocatus et constitutus syncerioris doctrine euangelice predicator, nomine patris et filii et spiritus sancti, Amen*" (Suhms Nye Saml. III. 81). — Efter Chronic. Skibbyense var det Borgemesterne Jörgen Kock og Jeppe Nielsen, der kaldte Frants Vormordsen saavel som (noget senere) en anden Apostat af Carmeliterordenen, Lector Peder Lauridsen, til Malmøe, af den Grund, at de nysnævnte Borgemestere havde seet, at deres Prædikanter ikke vare lærde nok til at føre Forsvaret for de nye kirkelige Indretninger, dersom det skulde komme til Strid derom¹⁾. Var det maaskee af denne Grund, at Claus Töndebinder og Hans Spandemager holdt sig tilbage, da Erkebispens havde ladet dem kalde for sig i Malmøe, og tilbudet dem en Religionsdisputats? Neppe af denne Grund allene; thi det maatte for enhver som helst af de evangeliske Præster være en betænkelig Sag, at indlade sig i en saadan Disputats, naar Erkebispens skulde være de Disputerendes överste Dommer.

Med Krönikens Yttringer paa dette Sted angaaende Frants Vormordsen fortjener at sammenholdes et Sted i Chronic. Skibb. (l. c. p. 548) saa lydende: "Proinde

¹⁾ See Chron. Skibb. (l. c. p. 581): "Porro cum vidissent (sc. Jeorgius Cocus et Jacobus Nicolai) prefatos concionatores ob eruditionis inopiam, non satis posse novatam tueri religionem, si quandoque veniret in concertationem, vocatis ad se duobus apostatis de ordine Carmelitarum postea ad omnem impietatem abusi sunt. Primus erat natione Battavus, Lector Franciscus nomine, alter Sialandus ex Nestvedia oriundus, Lector Petrus Laurentii, Francisco non solum tunc impudentior, sed etiam natu grandior."

Battavus ille *Franciscus* multo tempore sue perfidie virus dissimulavit, in abusus ac malos mores vehemens declamator, interea nihil errorum admiscens, pertinaciter et contentiose alioqui de multis thematibus libere disputans. Verum hac cunctatione factus est omnium nocentissimus; principio enim videbatur mitigaturus correcturusque ea, (que primorum concionatorum¹⁾) vel impudentia irrepserant in ecclesiam Malmogensem, idque ad normam ecclesiasticorum dogmatum. Hoc autem faciebat, ne videretur edificare super fundamento ab aliis jacto; alioqui erat opinione, sententia, studio et affectu aliis omnibus deterior, sceleratior, impudentior”.

36. Dette maa være skeet efterat Kong Frederik ved sit aabne Brev af 5. Juni 1529 (s. ovenf. S. 396, Note 1) bl. a. havde tilladt, at Borgemestere og Raad i Malmö maatte og skulle annamme til sig de Jorde, Huse og Gaarde i deres By, hvilke laa til Altere, Vicarier og Gilder der sammesteds, og dermed stifte og opbygge et Hospital der i Byen til fattige og syge Menneskers Opholdelse og Nödtörft. — At det er skeet en Tid för Julen 1529, viser det fölgende.

37. Den Julefest og Faste, som her nævnes, ere Julen 1529 og Fasten 1530, der begyndte i det Aar med den 2. Martii (Askeonsdag).

38. Paasken 1530 faldt paa den 17. April. Om der ved anden Paaskedags Nat (*feriæ secundæ nox*) bör forstaaes Natten efter eller för anden Paaskedag, kan maaskee være tvivlsomt; den förste er dog rimeligviis meent dermed.

39. Ved det för paaberaabte Brev af 5. Juni 1529 gav Kong Frederik Borgemestere og Raad i Malmö ogsaa Tilladelse til at “oprette en Skole udi deres

¹⁾ Her eller efter *impudentia* fattes noget.

By, som de maa holde tre eller fire lærde Mænd udi, som læse og lære andre simple og eenfoldige Klerke den hellige Skrift". Ved denne "Skole" eller "Gymnasium" — som det i Almindelighed kaldtes¹⁾ — bleve Frants Vormordsen²⁾ og Peder Lauridsen³⁾, der ved dets Oprettelse allerede vare i Malmöe, og Magister Olaus Chrysostomus⁴⁾ (Oluf Gyldenmund), der nok i denne Anledning er bleven kaldet dertil, ansatte som Læsemestere eller Lectorer. De mödte alle tre, tilligemed Claus Mortensen og Hans Olufsen (Spandemager) fra Malmöe paa Herredagen i Kjöbenhavn 1530⁵⁾.

40. Om Frants Vormordsen var gift, da denne Dispyt forefaldt (først i Aaret 1530), veed man ikke med

¹⁾ Det kaldes ogsaa *Academie*; see Werlauff Kjöbenhavns Universitet indtil Reformationen S. 37. Not. t, hvor Henviisning findes til de Skrifter, hvori dette Gymnasium omhandles.

²⁾ Paa Titelen af et Skrift, som han udgav 1531 (Engelstoft Ref. et Cathol. p. 14. not. 16.) kalder han sig "Prædikere udi Malmö". Underskrev Kirkeordinantsen den 2. Septbr. 1537 som "*ecclesiastes Malmogensis*" og samme Dag blev han viet til evangelisk Biskop i Skaane.

³⁾ 1533 kalder han sig *civis Malmogiensis et ejus Academiæ in sacris literis lector* (Werlauff a. St.). 1537 underskrev han i Spidsen for hans evangeliske Medbrødre Kirkeordinantsen som "*lector Malmogensis*".

⁴⁾ Endnu tredie Pindsedag (18. Maj) 1529 maa han have været Lector ved Universitetet i Kjöbenhavn, da han dengang ved en Universitets-Høitidelighed (Rectorskiftet) oplæste den "*Lamentatio ecclesiæ versibus exposita*", som han udgav i Malmöe i Sommeren 1529, med en Fortale af Peder Lauridsen og et Appendix af Frants Vormordsen (Engelstoft Reformantes et Catholici p. 15. not. 23). Underskrev Kirkeordinantsen som "*politioris literaturæ Malmogiæ professor*".

⁵⁾ Pontoppidan Annal. II. 835. Kirkeordinantsen 1537 er derimod kun underskreven af de tre førstnævnte, men ikke af Claus Tüdebinder og Hans Spandemager.

Vished, men det er ikke usandsynligt. Hans Indtrædelse i Ægtestanden kan imidlertid ikke være skeet senere end i Aaret 1531. I Chronic. Skibb. berettes derom saaledes (l. c. p. 584): “qvi (*Franciscus Wormordi*) posteaquam multis spem perpetui celibatus fecisset, captus insano amore, duxit et ipse puellam qvandam uxorem, invitis ejusdem puelle curatoribus, omnibusque amicis reclamantibus; qvi ut incredibilem libidinis sue furorem conjugii titulo fucaret, *bis librum edidit de sacerdotum, monachorum ac monialium conjugio*, vernacula lingua¹⁾, verum calumniis et mendaciis adeo plenum, ut sit ipso mendacio mendacior et ipsa calumnia calumniosior; nam conjunx factus, adeo mutavit ingenium, frontemqve perfricuit, ut omnium Lutheranorum impudentissimus factus, multa et scripsit et docuit impudentissime, nullo judicio, nullo item consilio, sed sola ambitione cecus; erat enim qvoddam glorie mancipium”.

41. Fjerde Uge efter Paaske var 1530 den 8.—14. Maj. Det er klart nok, at det der nu fortælles i Kröniken, lige indtil Munkenes Udjagelse af Klosteret, er skeet paa tvende Dage i denne Uge. Den ene Dag bemægtigede Borgerne sig Klosteret, og den næste Dag udstødte de Munkene af det.

42. At Malmöes Borgere undlode at forevise nogen kongelig Befaling, der berettigede dem til at udjage Graabrödrene af deres Kloster, skeete nok blot af den Grund, at de ikke vare i Besiddelse af nogen saadan Befaling. Thi vel havde Kongen under 10. October 1528 skjenket

¹⁾ Den udkom i Malmöe 1531, 4to, under Titelen: “Een saare nyttelig oc alle thennom som gifte ere eller Gifthes ville, hugsuagelig Disputatz emellom Her Adzer Prelat oc Cantor vdi Lundt oc Franciscum Vormordum Predickere vdhi Malmöö”. See Engelstoft Reformantes et Catholici p. 14. not. 16.

Malmöes Borgere Graabrödre-kloster og "Helliggesthus Kloster", det ene til et Hospital og det andet til et Raadhuus; men det kongelige Gavebrev¹⁾ giver dem først Raadighed over disse Klostre, naar "de Præste og Brødre, som nu ere i forⁿe Klostere, ere alle ude" og det gjør det til en udtrykkelig Betingelse, "at Præste og Brødre i forⁿe Klostere ikke skulle nødes eller trænges der ud udi nogen Maade". Den af Kongen stillede Betingelse opfyldte Malmöboerne kun slet. "Tantum enim — siger Kröniken, ovenf. S. 346 — incesso rat effugandi fratres de loco eorum animis libido, ut nullam capere possent requiem donec eos effugassent; nullius legis vel naturalis vel divinæ vel humanæ verendabantur præterire in persequendo ipsos præcepta". Prædikanternes Ivren mod den papistiske Messelæsning havde gjort Borgerne ængstelige; de frygtede, at den skulde hidføre Byens Undergang²⁾, og denne syntes dem vel at staae for Dören, da Byen i Efteraaret 1529 blev hjemsøgt af Pesten. Under saadanne Omstændigheder er det let forklarligt, hvorfor deres Had til Munkene, der ikke vilde nedlægge Messen, steeg til en saadan Højde, at de ikke mere vilde taale dem i deres By.

43. Oda bemærker her Psalme; ligesom ovenf. S. 337. 341. 346.

44. Graabrödrenes endelige Udstødelse af deres Kloster foregik en Dag i Ugen 8.—14. Maj 1530, som alt er bemærket ovenfor i Anm. 41. Denne Tidsbestemmelse maa antages for aldeles uomstødelig, naar man nøje overvejer alle de chronologiske Data, som findes i Beretningen om det Malmöeske Kloster; og dens

¹⁾ Dette velforvarede Pergamentsbrev findes i Malmöes Raadhus-archiv og er udgivet i *Annal. f. Oldk.* 1847. S. 153—54.

²⁾ Malmogiani, *urbis ob secretas missas fratrum formidantes exidium*. See *Kröniken*, ovenf. S. 346.

Rigtighed bestyrkes ved Krönikens Beretning om, at Graabrödrene i Kjöbenhavn bleve udjagede af deres Kloster kort förend (immediate ante) de Malmöeske bleve udstödt af deres (s. ovenf. S. 351), eftersom vi andenstedsfra vide, at de Kjöbenhavnske vel endnu den 25. April befandt sig i deres Kloster, men beredte sig paa at forlade det (s. Anm. 45). — Hvorledes Henrik Krummedig kunde melde Esge Bille i et Brev fra Malmö af 30. November 1529, at alle denne Byes Klostre og Kirker vare forstyrrede og "alle Munke forjagede, baade Graabrödre og Helliggeistes", er derfor ikke let at forklare. Men han kan umulig have været godt underrettet; mulig har dog det Oprör, som Helligaandsbrödrene i Malmö gjorde, efterat det var blevet dem forbudt at holde Messer for Penge og Bugsföde, og som endte med at de opsætsige Munke bleve afsatte¹⁾, fundet Sted kort för Henrik Krummedig skrev, og en overdreven Beretning derom kan da tænkes at have givet ham Anledning til at skrive saaledes.

45. Tiden, paa hvilken Graabrödrene i Kjöbenhavn maatte forlade deres Kloster, lærer man at kjende af et Document, som "Broder Hanss Bruun, Minister og Överst over alle Graabrödre-Klostre i Danmark, Broder Bernardinus, Guardian i Graabrödrekloster i Kjöbenhavn, Broder Hannss Staffenssen, Viceguardian, og menige Conventsbrödre sammesteds" have udstedt den 25. April 1530²⁾. Deri sige de:

¹⁾ See Malmöboernes Brev til Kongen, af 13. December 1529, i Udtog hos Hvitfeldt, K. Frederik I. Hist. S. 175—76.

²⁾ Dette Brev er trykt i Nye D. Mag. I. 31—32, men uden Aar og Dag; dets Datum, St. Marci Evangeliste Dag 1530, findes hos Hvitfeldt, Kong Frederik I. Hist. S. 233; jfr. Werlauff Kbhvns Universitet indt. Reform. p. 32. Not. ö. — Pontoppidan, Annal. II. 856 og Orig. Hafn. S. 216, fejler altsaa i at henføre det til A. 1531.

“Efterdi vi ere aabenbarlige nödte til for mange svære Sagers Skyld, og menige Mand i Kjöbenhavn ikke vil lide os her for den Lejlighed, som nu paa-færde er, og vi ere indelukte og ej maae gaae i Termen eller bede om Guds Almisse: for saadanne Sager og andre flere, da have vi alle samdrægteligen forladt ærlige og velfornumstige Mænd, Borgemestere, Raadmænd og menige Borgere i Kjöbenhavn, alt vort Kloster i sammesteds, og sammeledes hvis Clenodier som der er, paa vor naadige Herre Konges Vegne¹⁾, som tilforn registeret er, og som den udskaarne Skrift, os derpaa imellem gjort er, indeholder og forklarer”.

Da en af de Grunde, hvorfor Munkene erklærede sig nödtvungne til at overgive Klosteret, var den, at Menigmand ikke vilde taale deres længere Ophold i Byen, kan man være vis paa, at de meget snart efter dette Documents Udstedelse have maattet forlade deres Kloster og Byen. Maaskee er dette allerede skeet paa samme Dag, som Overdragelsesh brevet blev udstedt; men en Opsættelse af nogle faa Dage kan mulig være dem bevilget. Vi troe saaledes at kunne med Sikkerhed henføre deres Udvandring af Kjöbenhavn til engang mellem 25. og 30. April 1530.

¹⁾ Dette Sted maa, som jeg troer, forstaaes saaledes, at saavel Klosteret som dets Klenodier overdroges til Kongen og at Borgemestere, Raadmænd og menige Borgere kun paa Kongens Vegne modtog Overdragelsen. Ikke blot Pontoppidan (og de, som følge ham, f. Ex. Daugaard, a. St. S. 194), men ogsaa Werlauff har dog antaget, at Kjöbenhavns Menighed har modtaget Overdragelsen paa dens egne Vegne (s. de i foregaaende Note cit. Steder); og jeg nægter ikke, at Brevets sande Mening kan være tvivlsom. For min Fortolkning taler dog — som mig synes — de af Kongen i Aarene 1530 og 1532 foretagne Dispositioner over selve Klosteret og det tilhørende Ejendomme, hvorom mere i det følgende.

Meget kunne vi derved ikke komme til at fejle; thi paa den ene Side staaer det fast, at de Kjöbenhavnske Graabrødre vare i deres Kloster endnu den 25. April, og paa den anden Side er det vist, at de havde forladt det inden Midten af den næstfølgende Maj Maaned, eftersom deres Udvandring — efter Krönikens Vidnesbyrd — fandt Sted kort forud för de Malmöeskes Udstødelse af deres Kloster, som skeete i Ugen 8.—14. Maj 1530¹⁾).

Noget længere hen i Aaret 1530 bestemte Kong Frederik²⁾), "at Graabrødre Kirke og Kirkegaard med de tre Huse som ligge op til Kirken, skulle blive til et Studium"; men denne Bestemmelse er neppe bleven fuldbyrdet, thi den 6. August 1532 gav Kongen Magistraten i Kjöbenhavn, til Bedste for de fattige, syge og vanføre Mennesker i Hospitalet og Helliggejsthuset, Ejendomsbrev paa "Graabrødre Kloster, Kirke og Kirkegaard, og alle de Huse derpaa staaer, og alle for^{ne} Klosters Gaarde og Haver, som det nu forefundet er".

I Begyndelsen af August 1530 bortskjenkede Kongen ellers nogle af Graabrødreklostrets faste Ejendomme; af de derpaa udstedte Gavebreve haves i Register over alle Lande Nr. 2, B. følgende Udtog:

(S. 367.) Jacob Riidesmaasuendt ffeck breff till seg oc syne arffwinge paa eett bruggerhwss wdi Graabrødre closter wdi Kiøpenhaffn oc paa een stwue, theris arbeydtz folck wdi ware, mett thet gaardtzrom oc then brøndt ther nestt optill ligger wdt till gaaden op till Graabrødre stræde. Cum inhibicione et clausulis consuetis. Datum Kallingborg, torsdagen nestt effther sancti Petri dag ad vincula (4. Aug.), aar &c. Mdxxx.

Dominus rex per se.

¹⁾ See ovenf. Anm. 44.

²⁾ See Werlauff a. St. p. 32. Not. 8.

(S. 369.) Peder Willatzssen, slottz scriffuer paa Kiøpenhaffn, feck breff, att handt maa oc schall annamme till seg then Graabrødre closters kircke oc hwss aff Kiøpenhaffn, som ligger paa Dragør, sonden fraa tolldboen, oc then fore seg sellffuer nyde, bruge oc beholde till sith egett behoff, indtill thess oc saa lange ther bliffuer giortt een anden forwandels paa, huadt hellder thet schall bliffue **till closter igien** eller till anden gudtz tieniste. Datum Kallingborg, fredagen nestt effther sancti Petri ad vincula dag (5. Aug.) aar &c. Mdxxx.

Ad relacionem magistri *Andree Glob.*

Ved et Brev af 6. December 1532 har Kongen enten — hvad jeg er tilbøjelig til at antage — forandret denne Gave fra en gjenkaldelig til en uigjenkaldelig, eller givet samme Mand en anden af Graabrødreklostrets Ejendomme paa Dragør. Udtoget af Kongens Bræv i det ovennævnte Register (p. 396) lyder saaledes:

Per Willatzsen, slotzscriffuer paa Kiøpenhaffns slott, feck breff, at handt maa oc skall tel seg annamme een boe oc boestedt liggendis paa Dragør, som hørde the Graabrødre till som ware wdi Graabrødre closter wdi Kiøpenhaffn, oc samme boestedt bygge oc forbædre, oc siiden for^{ne} boe oc boestedt mett hues bygning handt ther paa byggendis worder till seg annamme, oc syden then nyde bruge oc beholde till seg oc syne arffwinge for ewindelig eyendom. Cum inhibitione solita. Datum *Gottrop* ipso die diui Nicolai episcopi, aar &c. Mdxxxij.

Dominus rex per se.

46. At Kong Frederik virkelig har været i Kolding omtrent paa Marie Fødselsdag (8. Septbr.) 1529, som Kröniken angiver, kan sees af Register over alle Lande Nr. 2, B. p. 102, hvor der findes Udtog af to

Kongebreve, som ere daterede "Kolldinge, sabbato post nativitatis Marie (11. Septbr.) anno &c. Mdxxix".

Hartvig Andersen, af Familien Ulfeldt, en Søn af Anders Ebbesen; han var i Aarene 1531 og 1533 Kong Frederiks Fodermarsk. 1527 fik han Livsbrev af Kongen paa Oregaard og Orebirk¹⁾ i Fyen, som baade hans Fader og Farfader (Ebbe Andersen af Kogshölle † 1501) havde havt i Pant; og 1532 forlenedes han med Falsterbo Slot og Len (s. Danske Mag. 3. R. III. 238—39, hvor man vil finde endnu mere samlet om ham).

Den i Slutningen af Beretningen omtalte Prædikant i Kolding er maaskee "*Nicolaus Jasperi, ecclesiastes Koldingensis*", som underskrev Kirkeordinantsen 1537.

1530 bortgav Kongen et til Klosteret hørende Huus. Udtoget af Gavebrevet lyder i Regist. o. a L. Nr. 2, B. S. 215 saaledes:

Anders Borger, kock paa Kollding, feck breff, at K. M. haffuer vntt oc giffuitt hanwm eett H. N. oc kronens hwss, liggendis wedt Graabrødre closter wdi Kollding, som war the Graabrødris waske hwss, att haffue, nyde, bruge oc beholde till seg oc syne arffvinge for frii egendom till ewig tiidt. Cum inhibicione solita. Datum Kollding, søndagen nestt effther gudtz legoms dag aar &c. Mdxxx.

Relator her Mogens Biillde, ridder.

47. Munkenes Udjagelse af dette Kloster synes at være skeet ved Paasketider eller noget før; thi "1530 ved

¹⁾ Oregaard er Gaarden af dette Navn i Ore Sogn, Skovby Herred (hvis Navn i D. Atl. VI. 622. 640. urigtig skrives Öregaard) og ved Orebirk bör vel hellere forstaaes denne Gaards med Birkeret privilegerede Gods, end Landsbyen Ore bek (ogsaa i Ore Sogn), hvilken iøvrigt formodentlig har hørt derunder.

Paasketider blev Helliggejsthuus Kirke og Kloster vædeligen frtaget Prioren og Brødrene, de Fattige udførte, og for en Tidlang indlagte i Graabrödre Kloster" (D. Atl. V. 157). I Regist. o. a. L. Nr. 2, B. S. 116—17 findes Udtog af et kongeligt Brev af 3. Julii 1530, hvoraf sees, at det da har været paatænkt at indrette Graabrödreklostret i Aalborg til et kongeligt Slot; det lyder saaledes:

Mauris tollder vdi Aalborg ffeck breff paa een kaallgaardt, som laa till Graabrödre closter wdi Aallborg, som Hans Meding tillforn haffde oc ther paa boendis war, oc ligger østen nestt aallgaden; dog saa, thersom Graabrödre closter schall opbyggis till slott, oc kongen then siellff behoff haffuer ther till, tha schall handt then slippe. Datum Kiøbenhaffn, søndagen nestt effther wor frwue dag visitacionis, aar &c. Mdxxx.

Relator mgr. Andreas Glob.

48. Det kongelige Gavebrev, som her omtales, er dateret Gottorp Slot, Torsdagen næst efter St. Valentini Martyris Dag (3. 17. Februar) 1530¹⁾. I det siger Kongen: "Gjøre alle vitterligt, at Vi af Vor synderlige Gunst og Naade, saa og for Troskab og villig Tjeneste, som Os elskelige Hr. Mogens Göye, Ridder, Vor Mand og Raad, og Danmarks Riges Hofmester, Os og Vort Rige Dannemark hertil gjort og beviist haver og herefter troligen gjøre (og) bevise maa og skal: have Vi undt og givet, og nu med dette Vort aabne Brev unde og give for^{ne} Hr. Mogens Göye og hans Arvinger til evig Tid det Vort og Kronens Kloster, som kaldes Graabrödre

¹⁾ Trykt i Stadfeldts Beskrivelse over Randers S. 195—96. Et meget kortfattet Udtog deraf findes i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 109—10 med det vistnok urigtige Datum: St. Valentini Dag

Kloster, udi Vor Kjøbsted Randers beliggendes, med alle forn^o. Klosters Tilbehøring og Rettighed, som er Kirke, Kirkegaard, Huus, Jord, Bygning, Gaardsrum og Haverum". — At det var til Vederlag for det Flensborgske Graabrødre kloster at Hr. Mogens Gjõe fik det i Randers, siges vel ikke i Brevet; men det er temmelig sandsynligt at det virkelig har forholdt sig saaledes (s. Kröniken ovenf. S. 336 og Anm. 4).

49. At Luthers Lære i det seneste Aar 1529 maa have havt Tilhængere i Trælleborg, synes man at kunne slutte af et kongeligt Brev af det nævnte Aar, hvoraf der haves et Udtog i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 489 saa lydende:

Borgemester, raadt oc menighedt wdi Trelleborg finge breff, att the her effther mwue oc schulle nyde saadan skickellse om kircke iorde oc altere iorde oc bygning i theris bye, ligerwiiss som brugis oc holldis wdi Kiøpenhaffn¹⁾ oc Mallmö. Cum inhibicione. Dat. *Haffnie*, ipso die beatorum Viti et Modesti anno Mdxix.

Dominus rex per se.

1530 havde Trælleborg en evangelisk Prædikant, ved Navn Rasmus, der mödte paa den Kjöbenhavnske Herredag i samme Aar.

I Begyndelsen af Aaret 1532 maae Graabrødrene have forladt deres Kloster i Trælleborg; den 11. Martii skjenkede Kongen Byen baade Klosteret og Kirken, og paa den Tid var Klosteret forladt. Udtoget af Kongens Brev herom lyder i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 521 saaledes:

Borgemester, raadmendt oc menighedt wdi Trelleborg fñnge breff paa Graabrødre closter wdi Trelleborg, att the haffue ladett berette for myn herre, att

¹⁾ Jfr. Pontoppidan Annal. II. 788—89; Orig. Hafn. p. 124—25.

Graabrødre closter er nw alltingestt øde oc brøderne, ther inde ware, ere alle wdtgangne: tha haffuer K. M^t for theris bøn oc begæring skyldt, paa thet att gudtz lowff thess ydermere maa oc schall forøgis, wntt thennom Graabrødre closters kircke till att lade predicke oc lære gudtz ordt wdi, oc closter gaarden, mett alle the hwss ther nw paabygde ere, till eett hospitall, ther att indlegge arme siwge mennisker; dog mett saa skiell, att all then rentte, som kandt giffuis aff forscreffne hwss, schall forwandlis alldeniste till the siwge mennischer, oc till inghen anden wdi noget maade. Cum inhihitione solita. Datum Kiøpenhaffn, mandagen nestt effther søndagen Letare, anno &c. Mdxxiij.

Relator her *Mogens Gøye*, ridder oc hoffmester.

50. Deres Bortgang fra Kjøge skeete dog ikke förend i Aaret 1531. Et af Kong Frederik, den 1. Martii d. A. udstedt Brev forudsætter, at de da endnu vare i deres Kloster; men de ere vel ikke blevne der længe efterat dette Brev var kommet til sit Bestemmelsessted ¹⁾).

¹⁾ Jfr. Münter D. Ref. Hist. II. 165, Anm. **. Inden Sommerens Udgang maae de være udvandrede, eftersom deres Bortgang skeete i Overværelse af Provincialen Hans Brun, og han maa være gaaet af engang i Sommeren 1531, da hans Triennium var udløbet (Af Langebek V. 526 faaer man ingen Underretning om Tiden, da det Capitel holdtes, hvorpaa hans Eftermand blev valgt; men af p. 523—27 sees, at de danske Graabrødre i det 16de Aarhundrede i Regelen holdt deres Capitler om Sommeren, og ikke før 24. April eller efter 8. September. Den anden i Beretningen om Kjøge Kloster omtalte forhenværende Provincial Laurids Jensen var en Svensker af Herkomst (Langebek V. 527.) og han har ialt 5 Gange været valgt til Provincial i Danmark, nemlig 1498, 1504, 1510, 1516 og 1522, hver Gang for tre Aar (sammest. p. 523. 524. 525). Indtil 1517 kaldtes Provincialen Vicarius, men fra den Tid af Minister, og Laurids Jensen, som 1516 var valgt til Vicarius, blev 1517 paa "Capitulum generalissimum"

Af dette Brev haves i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 375 følgende Udtog:

Borgemester oc raadt wdi Køge flinge breff, at nar the mwneke wdi Graabrødre closter ther sammetstetz haffue forlat theris closter oc thet icke lenger holde kwnne, eller wille ther welwilligen wdge, tha maa the annamme oc beholde samme closter, att nyde oc beholde till theris bye till ewig tiidt, dog saa att the skulle forwende thet wdi gudtz tienniste till eett hospitall, att legge oc holde fattige, siwge oc saare mendiske wdi, gudt till loff oc arme wanføre mendisker till hielp oc trøstt. Cum inhihicione solita. Datum Flensborg, odensdagen post dominicam Inuocauit, anno domini Mdxxi¹⁾.

i Rom stadfæstet i Embedet og udnævnt til den første Minister i Provindsen Danmark (sammest. p. 527).

¹⁾ At dette Brev, eller et forvansket Udtog deraf, ligger til Grund for den Efterretning hos Pontoppidan (Annal. II. 857) at Kongen i Aaret 1531 gav "denen zu Køge die Freyheit sich eines dasigen Closters zu bemächtigen, wann erstlich die Carmeliter-Mönchen solches würden geräumt haben": tør vel ansees for utvivlsomt; skjönt Daugaard (Om de danske Klostre S. 199) allene paa Grund deraf har fundet sig beføjet til at antage Tilværelsen af et Carmeliterkloster i Kjøge, uagtet Fejlen hos Pontoppidan allerede var rettet af Münter (D. Ref. Hist. II. 165). — Lignende Urigtigheder findes i de øvrige Efterretninger, som Pontoppidan sammesteds har leveret om tre andre Klostres og en Kirkes Undergang eller Ödelæggelse i Aaret 1531. Det var ikke et Graabrødre- men et Sortebrødre-Kloster, som Kongen skjenkede Borgerne i Vejle (Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 125—26). Det var ikke Nonner ("die geistliche Schwestern") i Aarhuus, men "Conuentz brødre wdi iomfrw Marie Closter wdi Aarhuus paa Brobjerg liggendes", der overdroge deres Kloster til Biskop Ove Bilde (samme Register p. 139—40. Nye D. Magaz. I. 227). St. Laurentii Kirke i Roeskilde blev ikke nedbrudt 1531, men sex Aar senere (Danske Atlas II. 339. VI. 132.) Graabrødreklostret i Nestved kan endelig

Paa Indretningen af det Hospital, hvortil Graabrödreklosteret skulde anvendes, var der begyndt i Aaret 1532, som man vil see af Kong Frederiks aabne Brev af 8. August 1532, hvilket iøvrigt indeholder nogle særdeles mærkelige Bestemmelser angaaende Anvendelsen af Gods, der var givet til Gudstjenestes Opholdelse i Kjøge Kirke, hvorfor det her aftrykkes efter det Udtog, som findes i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 390—91:

Borgemester oc raadt wdi Kiøge fñnge breff, att the haffue ladett berette for K. M^{tt}, att ther er nogett godtz tillgiffuitt the altere som ere wdi Kiøge bye kircke mett nogre wilkaar, saa att somme fundatzser liwde, att ther som then tienniste icke holldis som godtsett er for till samme altere tillgiffuit, tha skulle borgmester oc raadt eller the som samme altere haffue att forlænne, tillegge samme godtz anderstedtz for gudtz tienniste, oc thesligestt at samme (o: somme) fundatzer lyde, att huore som tiennisten icke hiolldis, tha skulde godtssett komme till sande arffwinge igien. Thy haffuer K. M^{tt} wntt oc til-ladett, att huilckett godtz som findis att være giffuitt till forscreffue altere wdi Kiøge kircke mett the wilkaar, att ther som tiennisten icke holldis effther fundatzsens liwdellse for the altere, som ther till skickett er, att thet tha schall forwandlis een andenn stedtz till gudtz loff oc tienniste, maa oc schall her effther være oc bliffue till the fattige waanforis oc siwge mendiskis oppeholdellse, nytthe oc behoff wdi thet hospitall wdi Kiøge, som ther nw nyligen begyntt oc skickett er, dog wore breffue wforkrenckett, som wy haffue om saadantt godtz wdi Kiøge wdgiffuitt tillforn, hwar the findis hoess noget. Dog huess godtz, som er giortt gienbreff paa, eller fundatzsen liwder att

ikke være nedbrudt 1531, eftersom Munkene først forlode det 1532, og Kröniken slet ikke taler derom. — De her fremsatte Bemærkninger tjene ogsaa til at berigtige M^{nt}er a. St. S. 165—66.

komme igien till sande arffwinge ther som tiennisten icke holldis, schall bliffue effther samme fundatzser oc gienbreffuis liwdellse. Cum inhibicione. Datum in cenobio Sorensi, octaua Petri ad vincula, anno domini Mdxxxij.

Relator her *Mogens Gøye* hoffmester.

51. Ottendedagen efter Helligtrekongers Dag er den 13. Januar. Den kjettiske Præst og slemme Lutheraner "Joannes Hemmyngsdyng", som efter Kröniken kom paa denne Dag i Aaret 1531 til Halmstad fra Falsterbo, er neppe nogen anden end den evangeliske Præst, ved Navn Hans Nielsen, som mödte fra Falsterbo paa Herredagen i Kjöbenhavn 1530.

52. Söndagen Septuagesima faldt i Aaret 1531 paa den 5. Februar.

53. Om Broder Sören Jacobsen og hans Vanskjebne i Ystad i Aaret 1532, s. Kröniken S. 361—63.

54. Holger Gregersen Ulfstand til Hikkeberg i Skaane, Ridder og Rigsraad; han havde 1523 Laholm og Aarstad Herred i Halland i Forlening paa Tjeneste (Nye D. Mag. VI. 285). Den 5. August 1532 fik han fire Aars Brev paa Halmstad By (Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 538).

55. Söndagen Lætare (fjerde Söndag i Fasten) faldt i Aaret 1531 paa den 19. Martii. Det var vel det første Hold af Munkene, som udvandrede paa denne Dag, og i saa Fald er vel det andet Hold, bestaaende af de sex, hvilke Holger Ulfstand skaffede Tilladelse til at blive tilbage, blevne i Klosteret omtrent til Paasken eller kort derefter.

56. Holger Ulfstands anden Kone, med hvem han da var gift, var Helle Hak; hans første Kone var Anne Podebusk.

57. Han kaldes Hans Hjortt i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 529, hvor der findes Udtog af et kongeligt Gavebrev til ham, lydende saaledes:

Hans Hjortt, borgemester wdi Ystedt, seck breff ad graciam paa then wandtmølle, som ligger wdi Graabrødre closter wdi Ystedt. Cum clausulis consuetis. Datum Haffnie, odensdagen nestt effther pallme søndag (27. Martii) aar &c. Mdxxxij.

Relator dominus *Absalon Bragde* eques auratus.

58. Om denne Guardian, Anders Bertelsen, har Kröniken siden (S. 364) noget mere. Den 8. September 1534 blev han paa Graabrødrenes Provincialcapitel i Odense valgt til Prövincialminister (Langebek V. 526).

59. Kongens Gavebrev af 16. Martii 1532 til Ystad By paa det derværende Graabrødrekloster var langt fra at berettigede Borgerne til at udjage Munkene af Klosteret; tvertimod gav det först Borgerne Raadighed over Klosteret fra den Tid af, da Munkene af egen Drift havde forladt det; medmindre Borgerne ved en mindelig Overenskomst med dem kunde formaae dem til at drage bort. Det var derfor intet Under, at de ikke vilde vise Guardianen det kongelige Brev; hvilket vi her ville meddele efter Udtoget i Register o. a. L. Nr. 2, B. p. 521—23.

Borgemester oc raadt wdi Ystedt slinge breff paa Graabrødre closter wdi theris bye, att the haffue herett for myn herre, att ther er cett Graabrødre closter wdi theris bye oc the mwneke oc brødre, ther inde ere, predicke oc lære wrettfærdige lerdømme emodt thet hellige euangelium oc gudtz ordt, oc the mett bedrage oc forsøre then simpelle oc eenfoldige allmwge, oc meente att brødrene wdi samme closter nødis till wdi fræmtiden thet att offuergiffue oc forlade, thy the icke kwnde songe theris wntholdding; oc beklagede, att the haffde ingen hospitall wdi theris bye, ther the kwnde indlegge fattige

siwge mennischer som ther omgange, begærindis ther fore att Konge M^{tt} will vn̄de thennom for^{ne} closter till eett hospitall oc siwge hwss, paa thet att gudtz lowff motte forøgis oc formeris, oc the thess bædre kwn̄de bekomme theris jeffnchristen then broderlig kierlighedt oc tienniste mett wnderholdding oc andre nøttøffitt, som the thennom effther gudtz budt oc lærdom plictiige oc skyllidige ere. Thy haffuer K. M^{tt} aff synderlig gwn̄stt oc naade vntt oc tilladett &c., att nar the mw̄ncke oc brødre, som ere wdi samme closter, thet offuergiffuendis oc forladendis worde, eller the kwn̄de ther wdtt formȳndis, tha schall borgemester oc raadt wdi Ystedt annamme, haffue, nyde oc beholde samme Graabrødre closter, effther som thet nw̄ forw̄ndett er, till eett hospitall oc siwge hwss, att opholde fattige siwge menniske wdi, oc bruge kirkkin till theris sogne kircke, ther att lade predicke oc forkyn̄de gudtz ordt oc thet hellige euangelium wdi; dog saa, att the schulle holde oss ther eett herliggt weesenntt wdi closterett mett mag oc kamer, ther K. M^{tt} oc høgborne ffurstinde wor kiere husfr̄we oc wore efftherkommere koninger wdi Danmarck mett wortt daglige folck, nar K. M^{tt} eller hans naadis efftherkommere tiidt komendis worde, kwn̄de haffue wore wærilse wdi, effther som h. n. forfædre, fræmfarne koninger, ther for hans n. hafft haffue. Oc huess ydermere fordeell oc rentte som kandt giøris aff samme closter, schall alltingeste komme till the siwge menniskes opholdding oc wendis icke wdi noghen anden nytthe eller brugellse wdi noget maade. Cum inhibicione solita. Datum *Haffnie*, løuerdagen nestt effther søndagen Letare, aar &c. Mdxxxij.

Relator her *Mogens Gøye*, ridder oc hoffmester.

60. Dersom denne Nicolaus Wynther, som Krøniken ogsaa omtaler S. 363, er forskjellig fra Jens Wynther, der ogsaa var Borgemester i Ystad 1532

(Regist. o. a. L. Nr. 2, B. p. 528—29) — hvilket jeg maa lade uafgjort — da havde Ystad i Aaret 1532 ikke mindre end 4 Borgemestere. Hans Hjort er nævnet ovenfor (Anm. 57) og Algud Nielsen omtaler Kröniken S. 362.

61. Om denne Sören Jacobsen see ovenfor i Beretningen om Halmstad Kloster S. 356.

62. I Paasken maa efter det foregaaende Munkene være udjagede af deres Kloster. Men dette Sted viser, at de tilbragde den i Ystad, — altsaa i et eller andet privat Hus.

63. Rasmus Olufsen er en af de To, der nævnes som Krönikens Forfattere; see Indledningen S. 326, jf. S. 364; og

64. Jacob Jensen (eller Hansen) er den anden; Indl. S. 326, jf. S. 339.

65. 10. August 1532 er dette Kongebrev udstedt, hvoraf Udtog findes i Regist. o. a. L. Nr. 2, B. p. 392.

Nestwiidt borgere ffinge forleenings breff paa thet Graabrødre closter wdi theris hye Nestwiidt mett alldt syn rette tilliggellse, kircke, kirckegaardt, hwss, haffwe oc gaardtzrom, som thet nw forfwnden er wdi alle maade, saa mögen rett oc rettighedt, som K. M^{tt} oc Kronenn ther till haffuer eller haffue kwnde, att haffue, nyde, bruge oc beholde till ewiig tiidt, vndertagen huess rettighedt som Claus Daa oc hans moder frwue Gwndell, Oluf Daass efftherleffuerske, haffuer ther wdi, oc som for^{ne} Oluff Daa for thennom wdi wære haffde; dog mett saa skiell, att the strax skulle holde thet hellig geesthwss ther wdi Nestwedt ferdig oc ther indlegge fattige eeleende siwge mendiske &c. oc foresørge thennom mett kleder kostt oc føde. Oc huess aarlig rentte som the ther effther till ewig tiidt kwnde fange aff for^{ne} Graabrødre closter eller aff the hwsse som the her effther paa samme

stedt byggendis worde, schall alldsammell komme till the for^{ne} siwge mendiskers nytte &c. oc ingen andens gaffn. Datum Anttwordskowg sancti Laurentii dag aar &c. Mdxxxij.

Relator her Mogens Gøye, D. R. hoffmester.

66. Til Oplysning om det spændte Forhold mellem Munkene og Borgerne kan anføres et Brev af 17. Juli 1530, hvoraf Udtog findes i Regist. o. a. L. Nr. 2, B. p. 117.

Borgemester oc raadt wdi Horsens flinge eett breff, att the haffue berett for Kong^e Mai^{tt} att ther er komen nogre gaarde oc iorde fra theris by oc till Graabrødre closter ther sammestedt: tha haffuer Kong^e Mai^{tt} wntt oc tilladett, at nar mwncene wdi samme clostere re wde, tha mwe the annamme samme gaarde oc iorde till theris by igeen, som till samme closter fra theris by kommen er, oc Kong^e Mai^{tt} icke will forsiige eller forlæne nogen anden mett samme gaarde oc iorde fra theris by. Datum Kiøbmenhaffn, søndagen post diuisionis apostolorum, aar &c. Mdxxx.

Relator dominus Magnus Gøye miles et magister curie.

67. Mandrup Holk til Barretskov, en Søn af Christiern Holk og Fru Anne Mandrup, nedstammede paa Möderne Side fra Hr. Niels (Mandrup) til Barretskov, som 1261 stiftede Graabrødre-Klosteret i Horsens. Paa Munkestolene i Klosterets Kirke findes endnu, blandt flere, Familien Mandrups Vaaben.

68. Dette Kongebrev af 17. November 1532 er tilforn trykt i D. Mag. II, 96 og i Hoffmans Fund. II, 163, men meddeles her i en noget afvigende Form efter en Afskrift i Reg. o. a. L. Nr. 2, B. p. 160—61:

Borgemester oc raadt mett menigheden wdi Horssens flinge saadantt eett breff, som her effther søllger:

Vii Frederick mett gudtz naade &c. Giøre alle wittherligt, att oss elskelige borgemestere raadt og menighedt wdi wor kiøbstadt Haarssens haffue nw hafft hoess oss theris

wisse budt oc ladett beretthe for oss, huorledis att the brødre som ere wdi Graabrødre closter wdi Haarssens, haffue nederbrødett skillie rom oc hwss wdi closter, oc soldtt oc forkommett oc affhendt tymmerett steen oc andett huess som the kwnde fange pendinge fore, emodt thet budt som wy tilforrn ther paa giortt haffue, oc ladett thennom mett wore breffue attwaare, att the thet icke giøre skulde, oc agte mett tiiden at forlade samme closterett. Sammeledes haffue the oc berett att samme brødre haffue ødelagtt fyre burgere gaarde ther wdi byenn oc lagdtt wnder theris closter. Oc haffde for^{ne} wore borgere her for oss een hogbaarne furstis koning Hansess, wor kiere broders, dom, lydende att samme brødre schulle lade opbygge for^{ne} fyre gaarde igien, saa ther schulde gaa koningis oc byess tyngde wdaff: huilcken dom the icke fwldt giortt haffue; oc thesligeste predicke the obenbare wdaff predickestolen mange fabell oc anden wrang leerdom, som the icke bewiise kwnde mett then hellige scrift, oc ther mett opwecke oprør oc twedragtt ehlantt almwgen. Tha for forscreffne sliige orsager oc leylighedt skylldt haffue wy aff wor synderlig gunstt oc naade wntt oc tillstedt, oc mett thette wortt obne breff wnde oc tillstede, att for^{ne} wore wndersotte wdi Haarsenss mwue oc skulle till thennom annamme samme closter oc closters kircke mett alldt syn tilbehøring, oc nyde bruge oc beholde for^{ne} Graabrødre closter kircke till een saagne kircke oc closter gaarden, mett the hwse ther staar oppaa bygde, till theris predicanter oc schole, oc till eett hospitall oc ther indlegge fattige waanføre siwge mennische. Oc huess bygning oc forbædring som samme wore wnder-sotthe paa for^{ne} closter gaardt byggingdis oc forbædrendis worde, thet schall alldene komme the siwge mennische till gode wdi samme hosspital oc beste, oc inghen anden; dog att ther som noget aff wore wndersotte kende thennom

nogen rett att haffue till for^{ne} closter, kircke eller closter gaardt, tha gaa ther om saa mögett som lowg oc rett er. Cum inhihicione. Datum Gottrop, søndagen nestt effther sancti Martini episcopi dag, aar &c. Mdxxxij.

Dominus rex per se.

69. Kongebrevet, der ikke betragter Sagen upartisk, men alene som Borgerne saae den, er ligesaa ensidigt i sin Anklage mod Munkene, som Kröniken vel i den modsatte Retning i sin Klage mod Borgerne. Her gik det som det plejer, naar Lidenskaberne skal føre Bevis.

70. Den 21. December bleve Munkene uddrevne, og Aaret, som i Kröniken er glemt, sees af Kongebrevet — 1532.

Af denne Krönike om Graabrødrenes Udjagelse af Danmark vil der i "Dansk Kirketidende" blive meddelt en Oversættelse.
